

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ERGENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROL İHLALLERİNE
YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fulya ŞAT

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Fulya ŞAT'a ait "Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Rol İhlallerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

24.05.2019

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı): Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN	
Üye : Prof. Dr. Hamit COŞKUN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yasin ŞENYURT	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum **Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Rol İhlallerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi** başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fulya ŞAT

13.06.2019

ÖN SÖZ

Öncelikle lisansüstü eğitim sürecinde tanıdığım ilk andan beri bildiklerini aktarmak konusundaki cömert ve sabırlı tavrıyla, akademik donanımıyla, pozitif ve her koşulda destekleyici tutumuyla her zaman örnek alacağım değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN'a emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Lisansüstü eğitimimde bana kattıklarının yanında tezimin değerlendirilmesi sürecinde de değerli katkılarıyla bu çalışmayı zenginleştiren kıymetli hocam Prof. Dr. Hamit COŞKUN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca tez jürime dâhil olarak bu çalışmanın değerlendirilmesi için emek ve zaman harcayan sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yasin ŞENYURT'a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın kurumlarına bağlı okullarda gerçekleşmesine olanak sağlayan Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, Samandağ ilçesine bağlı Samandağ Atatürk Ortaokulu ve Cumhuriyet Ortaokulu müdür ve öğretmenlerine, çalışmaya katılan öğrencilere ve ailelerine katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Çalışmamı gerçekleştirdiğim süreç boyunca çalışmanı olduğum, benden destek ve ilgisini eksik etmeyen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'ndeki bölüm başkanımız Prof. Dr. Hacer Harlak başta olmak üzere hocalarıma ve değerli arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Son olarak hayatımın her anında olduğu gibi tez sürecimde de ilgi, destek ve sevgisini her daim hissettiren, sadece varlıklarıyla bile her anıma değer katan başta annem Sabah ŞAT ve babam Kemal ŞAT olmak üzere bütün aileme ve canım arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fulya ŞAT

13.06.2019

ÖZET

ERGENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROL İHLALLERİNE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Fulya ŞAT

Yüksek Lisans Tezi

Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN

Haziran 2019, 64 + xiv Sayfa

Cinsiyet, başkalarıyla karşılaştığında en hızlı göze çarpan değişken olsa da, sadece demografik bir özelliği nitelenmekle kalmaz; aynı zamanda, kişinin doğumundan itibaren hem kendisi hem de başkaları tarafından algılanışını, kendisine atfedilen özellikleri, becerileri ve beklentileri şekillendiren bir kavramı da teşkil eder. Cinsiyete yüklenen bu toplumsal anlamlar, farklı bağlamlarda farklı cinsiyet rollerini ortaya çıkarmaktadır, başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet sosyal olarak kurulmaktadır.

Bu çalışma, erken ergenlik dönemindeki çocukların toplumsal cinsiyet rollerinin ihlal edilmesini nasıl algıladıklarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çerçevede, ev içi rollerini ihlal eden veya yerine getiren bir kadının çocuklarla ilgili yardım isteğine karşılık veren (Çalışma 1) veya bağırın (Çalışma 2) eşin davranışının erken ergenlik dönemindeki çocuklar tarafından ne derece doğru, adil, hak edilmiş, memnun edici ve rahatsız edici değerlendirildiği incelenmiştir. Katılımcıların yardım etme ve bağırma davranışına yönelik değerlendirmelerinin, ahlaki uzaklaşma ve cinsiyetle özdeşim düzeyleriyle ilişkileri de çalışma kapsamında test edilmiştir.

Birinci çalışmaya 148 ortaokul öğrencisi (yaş Ort. = 13.04, SS = 1.03; %43 erkek) katılmıştır. Katılımcılara kadının toplumsal cinsiyet rolünün değiştiği

(toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden, toplumsal cinsiyet rolünü yerine getiren ve kontrol grubu) bir senaryo sunulmuştur ve bu senaryoda çocuklarıyla ilgili eşine yardım eden erkeğin davranışının ne derece doğru, adil, hak edilmiş, memnun edici ve rahatsız edici olduğu sorulmuştur. Daha sonra, Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği, Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumu Ölçeği uygulanmıştır. Kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesi, eşin yardım etmesine dair katılımcıların normatif değerlendirmelerini (“Yardım etmeli mi?” ve “Yardım ne derece doğru bir davranış?”) etkilemezken; eşin kadına yardım etmesi daha az adil, hak edilmiş ve memnun edici bulunmuştur. Ahlaki uzaklaşma düzeyi, yardıma yönelik normatif değerlendirmeler ve yardımın memnun ediciliğiyle negatif yönde ilişkiliyken, katılımcıların kendi cinsiyetiyle özdeşimi bağımlı değişkenlerle anlamlı bir ilişki göstermemiştir.

İkinci çalışmada 149 ortaokul öğrencisi (yaş Ort. = 13.08, SS = 1.09; %44 erkek) yer almıştır. İlk çalışmayla aynı deneysel işlemler uygulanmış ve aynı ölçümler alınmıştır, ancak bu çalışmada katılımcılardan erkeğin eşine bağırmasının değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcılar, kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesi durumunda eşinin ona bağırmasını daha doğru, adil ve hak edilmiş olarak değerlendirmişlerdir. Bağırmanın memnun edici ve rahatsız ediciliğine dair değerlendirmelerse kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesinden etkilenmemiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma ergenlerin erkeğin eşine yardım etmesine veya bağırmasına yönelik değerlendirmelerinin kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesinden etkilendiğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Rolünün İhlali, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Cinsiyet Kimliği, Ahlaki Uzaklaşma, Erken Ergenlik Dönemi

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ADOLESCENTS' ATTITUDES TOWARD GENDER ROLE VIOLATIONS

Fulya ŞAT

Master Thesis

Department of Psychology

Advisor: Assist. Prof. Dr. Meral GEZİCİ YALÇIN

July 2019, 64 + xiv Pages

Although sex is the most prominent variable when encountered other people, it does not only characterize a demographic feature, but also constitute a concept that shapes society's perception of people and the characteristics, skills and expectations attributed to them. The social meanings attributed to sex, reveal different sex roles in various contexts of social life, in other words, gender is socially constructed.

This study was conducted to investigate early adolescents' perception of gender role violations. In this framework, early adolescents' evaluations about a husband's behavior either helping (Study 1) or yelling (Study 2) to his wife (either behave in accordance with domestic role or violating it) was examined in terms of normative evaluations, fairness, annoyingness, and level of satisfaction. The relationship between these evaluations and other factors like moral disengagement and gender identification was tested within the study.

148 middle school students (age $M = 13.04$, $SD = 1.03$; %43.2 male) participated in the first study. A scenario manipulated about woman's violation of gender role (fulfilling gender role, violating it, and control group) was presented and the participants were asked to evaluate the husband's act of helping his wife about childcare

in terms of how right, fair, deserved, annoying, and satisfying. Afterwards, The Moral Disengagement Scale, The Gender Identification Scale, and The Attitudes of Gender Equality Scale were applied. While woman's violation of gender role does not affect normative evaluation of helping ("Should he help?" and "How right is the act of helping?"), it causes the help to be evaluated as less fair, deserved, satisfying and more annoying. Moral disengagement was in a negative relationship with normative evaluations of helping; however, gender identification is not correlated with any one of the evaluations.

At the second study, a total of 149 middle school students (age $M = 13.08$, $SD = 1.09$; %43.6 male) were participated. The same experimental procedures in the first study were applied and the same measurements were taken, however at this study, the participants were asked to evaluate the man's act of yelling to his wife. In the gender role violating condition, the participants considered the man's yelling to his wife as more right, fair, and deserved. The evaluations about how much satisfying and annoying is the act of yelling is not affected from gender role violation.

Consequently, the study revealed that early adolescents' evaluations of man's help in domestic works or yelling to his wife was affected by the woman's gender role violation.

Key words: Gender Role Violation, Gender Equality, Gender Identity, Moral Disengagement, Early Adolescence

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv

GİRİŞ.....	1
------------	---

I. BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ KURAMLAR VE YAKLAŞIMLAR	2
1.1. Psikanalitik Yaklaşım.....	2
1.2. Bilişsel Gelişim Kuramı	3
1.3. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı	4
1.4. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı	5
1.5. Sosyal Rol Kuramı	6
1.6. Sosyal Psikolojik Açıdan Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	7
1.7. Ahlaki Uzaklaşma	8
1.8. Toplumsal Cinsiyet Rol İhlalleri	9
1.9. Erken Ergenlik Döneminde Toplumsal Cinsiyet Rollerini	10
1.10. Araştırmanın Amacı ve Önemi	10

II. BÖLÜM

2. ÇALIŞMA I.....	13
2.1. Yöntem.....	15

2.1.1. Örneklem ve İşlem.....	15
2.1.2. Veri Toplama Araçları	16
2.1.2.1. Manipülasyon Öyküleri	16
2.1.2.2. Manipülasyon Kontrol Soruları	18
2.1.2.3. Yardım Davranışına Yönelik Normatif Değerlendirmeler.....	18
2.1.2.4. Yardım Davranışının Adaletine Yönelik Değerlendirmeler.....	18
2.1.2.5. Yardım Davranışının Hak Edilmesine Yönelik Değerlendirmeler	18
2.1.2.6. Yardım Davranışının Rahatsız Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler	19
2.1.2.7. Yardım Davranışının Memnun Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler	19
2.1.2.8. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği.....	19
2.1.2.9. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Ölçeği.....	19
2.1.2.10. Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği	20
2.1.2.11. Demografik Bilgi Formu	20
2.2. Bulgular.....	20
2.2.1. Ön Bulgular.....	20
2.2.2. Yardım Edilmesine Yönelik Normatif Değerlendirmeler ile İlgili Bulgular.....	21
2.2.3. Yardım Edilmesinin Adil Olması ile İlgili Bulgular	22
2.2.4. Yardım Edilmesini Hak Etme ile İlgili Bulgular	23
2.2.5. Yardımın Edilmesinin Rahatsız Edici Olması ile İlgili Bulgular	24
2.2.6. Yardım Edilmesinin Memnun Edici Olması ile İlgili Bulgular.....	24
2.2.7. Yardım Edilmesine Yönelik Değerlendirmelerin Ahlaki Uzaklaşma ile İlişkisine Dair Bulgular	25
2.3. Tartışma.....	26

III. BÖLÜM

3. ÇALIŞMA II	28
3.1. Yöntem.....	30
3.1.1. Örneklem ve İşlem.....	30

3.1.2. Veri Toplama Araçları	31
3.1.2.1. Manipülasyon Öyküleri	31
3.1.2.2. Manipülasyon Kontrol Soruları	32
3.1.2.3. Bağırma Davranışına Yönelik Normatif Değerlendirmeler	33
3.1.2.4. Bağırma Davranışının Adaletine Yönelik Değerlendirmeler	33
3.1.2.5. Bağırma Davranışının Hak Edilmesine Yönelik Değerlendirmeler	33
3.1.2.6. Bağırma Davranışının Rahatsız Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler	33
3.1.2.7. Bağırma Davranışının Memnun Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler	34
3.1.2.8. Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	34
3.1.2.9. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği	34
3.1.2.10 Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği	34
3.1.2.11 Demografik Bilgi Formu	34
3.2. Bulgular	35
3.2.1 Ön Bulgular	35
3.2.2. Bağırma Davranışına Yönelik Normatif Değerlendirmeler ile İlgili Bulgular	36
3.2.3. Bağırılmasının Adil Olması ile İlgili Bulgular	37
3.2.4. Bağırılmasının Hak Edilmesi ile İlgili Bulgular	38
3.2.5. Bağırılmasının Rahatsız Edici Olması ile İlgili Bulgular	28
3.2.6. Bağırılmasının Memnun Edici Olması ile İlgili Bulgular	39
3.2.7. Bağırılmasına Yönelik Değerlendirmelerin Ahlaki Uzaklaşma ile İlişkisine Dair Bulgular	40
3.3. Tartışma	41

IV. BÖLÜM

4. GENEL TARTIŞMA	43
--------------------------------	-----------

V. BÖLÜM

5. SONUÇ, KATKILAR VE SINIRLILIKLAR	46
5.1. Sonuç ve Öneriler	46
5.2. Katkılar	47
5.3. Sınırlılıklar	48

KAYNAKLAR	50
------------------------	-----------

EKLER

EK 1: Manipülasyon Kontrol Soruları	57
EK 2: Yardım Edilmesine Yönelik Değerlendirmeler ile İlgili Sorular	58
EK 3: Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği	69
EK 4: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Ölçeği	61
EK 5: Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği	62
EK 6: Demografik Bilgi Formu	63
EK 7: Bağırılmasına Yönelik Değerlendirmeler ile İlgili Sorular	64

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Deney Desenine Göre Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	15
Tablo 2.2: Bağımlı Değişken Ölçümlerinin Yatıklık ve Sivrilik Değerleri.....	21
Tablo 2.3: Yardıma Yönelik Normatif Değerlendirme Ortalamaları	22
Tablo 2.4: Yardımın Doğruluğuna Yönelik Değerlendirme Ortalamaları.....	22
Tablo 2.5: Yardım Edilmesinin Adil Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları.....	23
Tablo 2.6: Yardım Edilmesinin Hak Edilmesi ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları...24	
Tablo 2.7: Yardım Edilmesinin Rahatsız Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları	24
Tablo 2.8 Yardım Edilmesinin Memnun Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları	25
Tablo 2.9: Değişkenler Arası Korelasyonlar	26
Tablo 3.1: Katılımcıların demografik özellikleri	31
Tablo 3.2: Bağımlı Değişkenlerin Yatıklık ve Sivrilik Değerleri.....	35
Tablo 3.3: Bağırma Yönelik Normatif Değerlendirme Ortalamaları.....	36
Tablo 3.4: Bağırmanın Doğruluğuna Yönelik Değerlendirme Ortalamaları	37
Tablo 3.5: Bağırılmasının Adil Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları.....	37
Tablo 3.6: Bağırılmasının Hak Edilmesi ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları	38
Tablo 3.7: Bağırılmasının Rahatsız Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları	39
Tablo 3.8: Bağırılmasının Memnun Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları	39
Tablo 3.9: Değişkenler Arası Korelasyonlar	40

KISALTMALAR LİSTESİ

- bk.** : Bakınız
örn. : Örneğin
vd. : Ve Diğerleri

GİRİŞ

İnsanları sınıflarken en görünür olan ve en çok kullanılan kategori olan cinsiyet, biyolojik altyapısı olan bir kategoriden daha fazlasını ifade etmektedir. Cinsiyet, zaman zaman toplumsal cinsiyet kavramını da içine alacak şekilde kullanılsa da bu iki kavramın ayrımının ne olduğu konusunda çoğunlukla uzlaşımıştır (Dökmen 2009: 19). Cinsiyet (sex), kişinin üreme hücrelerine bağlı olarak biyolojik kökenli dişi ve eril ayrımını ifade ederken; toplumsal cinsiyet (gender) bu biyolojik kategoriye bağlı olarak kişiye kendisi ve toplum tarafından atfedilen ve kişinin karşılaşması beklenen özellik, rol, davranış biçimi gibi kavramları içeren sosyal-kültürel bir inşayı ifade etmektedir (Vatandaş 2007: 29).

İnsanların cinsiyet kimliği kazanımı, diğer bir deyişle kadın ve erkek ayrımını öğrenip kendi cinsiyetinin ne olduğunu doğru şekilde tanımlayabilmesi, yaşamın erken yıllarında (3 yaş civarı) gerçekleşir (Dökmen 2009: 28). Fakat toplumsal cinsiyet kimliğinin kazanımı daha uzun bir süreçtir. Çocuk cinsiyetin değişmez bir nitelik olduğunu bilişsel olarak kavramaya başladıktan ve sosyal ortamda kız ya da erkek olarak nitelendiğini fark ettikten sonra cinsiyetlerin toplumda ifade ettiği anlamları öğrenmeğe, toplumsal cinsiyet kimliği kazanmaya başlar (Dökmen 2009). Toplumsal cinsiyet kişinin kendisi ve diğer insanlarla ilgili kavrayışını, toplumda karşılaşacağı imkân ve kısıtlamaları belirleyen, kişiden karşılaşması beklenen nitelik ve görevleri içeren bir rol inşa eden bir yapı olduğundan toplumsal cinsiyetin kazanımı süreci temel bir konudur (Bussey ve Bandura 1999: 676).

I. BÖLÜM

1. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Kuramlar ve Yaklaşımlar

Toplumsal cinsiyet kişinin kendisiyle ve diğer insanlarla ilgili kavramsallaştırmalarını, sosyal hayatını ve bu hayatta karşılaşacağı imkân ve kısıtlamaları ve hatta meslek seçimlerini belirleyen bir yapı olduğundan, toplumsal cinsiyetin gelişim süreci üstünde durulması gereken bir konudur (Bussey ve Bandura 1999: 676). Toplumsal cinsiyeti farklı yönleriyle ele alan kuramlar psikolojik veya sosyal belirleyicilere yönelmişlerdir. Freud (1962) ve Kohlberg (1966) gibi psikolojik kuramcılar toplumsal cinsiyetin gelişiminde ve sosyalleşmesinde insanın içsel süreçlerine odaklanırken; Eagly (1987), Berger, Rosenholtz ve Zelditch (1980) gibi sosyal kuramcılar sosyo-yapısal süreçlere odaklanmışlardır (Aktaran: Bussey ve Bandura 1999: 676).

1.1. Psikanalitik Yaklaşım

Freud'un insanlarda cinsiyet gelişimi ve diğer cinsel süreçleri kontrol eden enerji olarak 'libido' kavramı üzerinden şekillendirdiği Psikoseksüel Gelişim Kuramı, toplumsal cinsiyetin gelişmesinde aile içi ilişkilerin (çocuğun aynı cins ve karşı cins ebeveynle iletişimi) üzerinde durmaktadır (Dökmen 2009). Çocuğun ebeveynle bağımlılığı, sevilme ve onaylanma ihtiyaçlarının yanı sıra aynı cins ebeveynle özdeşimin bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet içselleştirilir ve çocuk toplumsal cinsiyetiyle özdeşim kurar (Stangor ve Ruble 1987: 5). Gelişim literatüründe psikanalitik yaklaşım bir süre etkili bir kuramsal çerçeve sunmuşsa da çocuklarda aynı cins ebeveyn ile özdeşim kurma ve kimliklenme sürecine ilişkin destekleyici deneysel veriler bulunamamıştır (Bussey ve Bandura 1999: 676).

1.2. Bilişsel Gelişim Kuramı

Toplumsal cinsiyet gelişimine ilişkin bilişsel yaklaşımlar çocuğun, çevresindeki cinsiyetle ilgili ipuçlarını gözleme, duyduklarından ve gördüklerinden hareketle belli bir cinsiyetteki kişiden beklenebilecek özelliklerle ve davranışlarla ilgili anlayış geliştirme konularında aktif bir rol aldığını savunmaktadırlar (Martin ve Ruble 2004: 67). Martin ve Ruble (2004: 67) çocukların, toplumsal cinsiyete dair geliştirdikleri bu anlayış ve kalıpyargılarla aktif bir şekilde kendi davranışlarını, diğer insanların onlara dair izlenimlerini, kendi dikkat ve hafızalarını yönlendirebildiğini belirtmektedir. Bilişsel yaklaşımlar da diğer psikolojik yaklaşımlar gibi çocuğun aynı cins ve karşı cins ebeveynle ilişkileri ve kimi model aldığı gibi konular üzerinde durmaktadır (Bussey ve Bandura 1999: 676).

Toplumsal cinsiyete ilişkin bilişsel yaklaşımlara yön veren temel kuramlardan biri de Kohlberg'ün Bilişsel Gelişim Kuramıdır. Kohlberg (1966) 'cinsiyet değişmezliği' kavramının gelişimi üzerinde durmaktadır: Çocukların, insanın dolayısıyla kendilerinin cinsiyetinin biyolojik kaynaklı ve kalıcı olduğunu, fiziksel (örn. saç uzunluğu, giysi tercihi) veya davranışsal (örn. oyun tercihleri) değişkenlere bağlı olarak değişmeyeceğini kavradıktan sonra kendi cinsiyetlerine olumlu değerler atfedebileceklerini ve bu kavrayışla uyumlu davranışlar sergilemeye çalışacaklarını belirtmektedir (Aktaran: Bussey ve Bandura 1999: 676). Kurama göre, cinsiyetin değişmezliği birden bire edinilen bir kavram değildir, aşamalı olarak edinilmektedir. Toplumsal cinsiyet gelişiminde üç dönemden bahsedilir; kendilerini kız veya erkek olarak tanımlayabildikleri cinsiyet kimliği aşaması, cinsiyetin sabit olduğunun ve yetişkin olduğunda da aynı kalacağına idrak edildiği cinsiyet kararlılığı aşaması ve son olarak yaklaşık 5-6 yaşlarında edinildiği düşünülen cinsiyetin değişmezliği aşaması (Bussey ve Bandura 1999: 676). Kurama göre, çocuklar ancak cinsiyet değişmezliği kavrayışına sahip olduktan sonra aynı cinsiyetteki ebeveyni model alır ve cinsiyetiyle kimliklenmeye başlar (Bussey ve Bandura 1984: 1292). Fakat çocukların cinsiyet değişmezliğini kavradıkları 5-6 yaşlarından çok daha önce model olarak aynı cins ebeveyni veya cinsiyetlerine uyumlu görülen oyuncakları tercih ettiklerini gösteren çalışmalar vardır (Bussey ve Bandura 1984; Lobel ve Menashri 1993).

1.3. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Bem (1981), çocukların davranış ve özellikleri cinsiyete göre ayırıştırma süreçlerinde sosyal öğrenmenin rolünü göz önünde bulunduran, aynı zamanda yeni bilginin cinsiyet şemasıyla ilişkilerine göre kodlandığı bilişsel süreçler üzerinde duran bir kuramsal çerçeve sunmuştur (Dökmen 2009: 68). Şema, bir ilişkiler ağıyla kişinin algısını düzenleyen ve algısına rehberlik eden -edinilecek yeni bilgilere hazır oluş hali ve bu bilgilerin şemayla ilişkisine göre özümsemesini yönlendiren- bir bilişsel yapıyı ifade eder (Bem 1981: 354). Bem (1981), benlik kavramının toplumsal cinsiyet şeması çerçevesinde benimsendiğini, cinsiyetle ilişkili bilgileri işlemeye hazır olan çocuğun içinde bulunduğu toplumun toplumsal cinsiyet şemasını öğrendiğinde, hangi özellikleri cinsiyetiyle dolayısıyla kendisiyle bağdaştıracakını da öğreneceğini belirtmektedir. Aynı zamanda, çocuk kendini değerlendirirken tercihlerini, tutumlarını, davranış ve kişisel özelliklerini toplumsal cinsiyet şeması içindeki prototiplerle (prototypes) karşılaştırarak yapmaktadır (Bem 1981: 354).

Bem (1974: 155, 1981:354), sadece toplumsal cinsiyetin gelişimiyle ilgili bir kuram sunmakla kalmayıp, o zamana kadar psikoloji alanyazınında tek boyutlu bir kavram olarak ele alınan toplumsal cinsiyetin kadınsılık ve erkeksilik olmak üzere iki boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. İnsanların ya kadınsı ya da erkeksi toplumsal cinsiyet kategorisinde yer alamayacağı, birbirinden bağımsız iki boyut olarak hem kadınsı hem erkeksi özellikleri barındırabileceği üzerinde durulmuş ve bu iki boyuta dair özellikleri bulundurma hali androjenlik kavramı ile tanımlanmıştır (Bem 1985: 155). Androjen kavramının yapısını açıklamak ve geçerliğini test etmek üzere geliştirilen Bem Cinsiyet Rolü Envanteri, kadınsı olarak değerlendirilmiş 20 sıfat içeren kadınsılık, erkeksi olarak değerlendirilmiş 20 sıfat içeren erkeksilik ve nötr sıfatlar içeren sosyal beğenirlik alt boyutlarından oluşmaktadır (Bem 1985). Ölçeğe göre bünyesinde daha çok kadınsı sıfatlar barındıran insanlar kadınsı, erkeksi sıfatlar barındıranlar erkeksi, hem kadınsı hem de erkeksi sıfatları yüksek düzeyde barındıranlar androjen, her iki gruptan sıfatları da düşük düzeyde barındıranlar ise ayrışmamış kişiler olarak nitelendirilmektedir (Dökmen 2009: 73). Eleştirilen yönleri olsa da Bem Cinsiyet Rolü Envanteri, yaygın olarak kullanılan bir ölçek olmuştur (Dökmen 2009: 74).

1.4. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Toplumsal cinsiyet gelişiminin sadece çevresel faktörlerle veya çevreden bağımsız içsel süreçlerle açıklanamayacağını öne sürüldüğü Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramında, toplumsal cinsiyetin gelişimi nedenselliğe dayalı üç ögeli ilişkilerle açıklanmaktadır (Bandura 1999: 154). Bandura (1986), toplumsal cinsiyet gelişiminin bilişsel, duygusal ve biyolojik süreçleri içeren kişisel faktörlerin, davranış örüntülerinin ve çevresel faktörlerin birbirleriyle çift yönlü ilişkileri üzerinden açıklanabileceğini savunmaktadır (Aktaran: Bussey ve Bandura 1999: 684). Kişisel faktörler, toplumsal cinsiyetle alakalı kavramsallaştırmaları, davranışsal ve yargısal standartları ve kendini düzenleme mekanizmalarını ifade ederken; davranış faktörleri toplumsal cinsiyetle bağlantılı örüntüleri ifade etmektedir, çevresel faktörler ise kişinin günlük hayatta karşılaşılabileceği geniş sosyal etkiler ağına karşılık gelmektedir (Bussey ve Bandura 1999: 685).

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramına göre, cinsiyet gelişimi üç farklı etki şekli ve bu etkilerden gelen bilgiyi bilişsel işleme süreciyle şekillenmektedir (Bussey ve Bandura 1999). Bu üç etki şekli; model alma, aktif deneyimler (toplumda cinsiyetle bağlantılı davranışlara nasıl tepkiler verildiğinin gözlenmesi) ve doğrudan öğretim (kişiyeye neyin cinsiyetle bağlantılı ve toplumsal cinsiyete uygun olduğunun doğrudan söylenmesi) şeklindedir. Kişinin bulunduğu gelişimsel seviyeye göre bu üç etki şeklinden hangisinin daha etkili olacağı değişmektedir (Bussey ve Bandura 1999: 685). Örneğin; model alma çok küçük yaştan itibaren etkili olabilen bir süreçken doğrudan öğretim ancak kişi belli bir sözel gelişim gösterdikten sonra etkili olabilmektedir.

Sosyal Bilişsel Kuram çerçevesinde üzerinde durulan bir diğer faktör ise sosyal yaptırımlar ve öz-yaptırımlardan (self-sanctions) kaynaklanan kendini düzenleme mekanizmalarıdır (Bandura 1986, Aktaran: Bussey ve Bandura 1999: 689). Kişiler toplumsal cinsiyete ilişkin sosyal yaptırımlara göre kendilerini düzenledikleri gibi, gelişimin ileri düzeylerine geldikçe kişisel standartlar geliştirip kendini düzenleme mekanizmalarını bu kişisel standartlara göre organize etmektedir (Bussey ve Bandura 1999). Bu kendini düzenleme sürecinde kişinin failliğini artıran, toplumsal cinsiyete

uygun rol ve davranışların edinilmesi ve düzenlenmesi sürecinde önemli rolü olan bir diğer etken ise kişinin öz-yeterlik inançları olarak belirtilmiştir (Bussey ve Bandura 1999: 689).

1.5. Sosyal Rol Kuramı

Sosyal Rol Kuramı, toplumsal cinsiyet farklılıklarının, cinsiyete bağlı olarak kadına ve erkeğe atfedilen özelliklerin, rollerin ve kalıpyargıların kadın ve erkeğin toplumda üstlendiği sosyal rollerin farklılığından kaynaklandığını belirtmektedir (Eagly ve Steffen 1984: 735). Cinsiyet farklılıklarının nedenlerini açıklayan kuramları 'köken kuramı' olarak niteleyen Eagly ve Wood (1999: 408) psikolojik cinsiyet farklılıklarını evrimsel adaptasyonlara dayandıran evrimsel psikologların aksine, psikolojik cinsiyet farklılıklarını toplumsal yapıların sonucu olarak görmektedir. Sosyal Rol Kuramına göre toplumda farklı roller üstlenen kadın ve erkek, bu rollere adapte olabilmek amacıyla psikolojik olarak farklılaşmıştır (Eagly ve Wood 1999).

Sosyal yapısal bir yaklaşımla bakıldığında, kadının ve erkeğin karşılaşacağı fırsat ve kısıtlamaları, yaşamlarını sürdürecekleri sosyal sınırları, toplumun cinsiyetler arası iş bölümü belirlemektedir ve bu iş bölümü cinsiyet farklılıklarına neden olmaktadır (Eagly ve Wood 1999: 409). Toplumsal cinsiyet farklılıkları, birçok toplumda tipik olarak kadının evi kuran/yapan (homemaker) ve erkeğin kaynak sağlayan (resource provider) rolünde olmasından kaynaklanmakta ve insanlar rollerine uygun beceri ve özellikler geliştirmeye çalışmaktadır (Eagly ve Wood 1999). Bu sosyal rollerin davranışlarda yarattığı farkı düzenleyen süreç, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumudur (Eagly 1987, Aktaran: Eagly ve Wood 1999: 413).

Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyete özgü olarak nitelenen görevleri yerine getirmek için gerekli niteliklerden hareketle inşa edilmiş, kadın ve erkekten beklenen özellikleri ve davranışları ifade eden bir yapıdır (Eagly ve Wood 1999). Wood ve Eagly (1999), toplumsal cinsiyet rollerinin inşa sürecinde erkeğin daha iri ve güçlü fiziksel yapısı gibi biyolojik faktörleri de göz önünde bulundurmaktadır. Kurama göre, özellikle

kadının hamile kalması ve emzirme süreci, cinsiyetlerin toplumsal iş bölümünde farklılıklara, kadının ev içi roller üstlenirken erkeğin ev dışında roller üstlenmesine neden olmaktadır (Eagly ve Wood 1999: 412). Ayrıca toplumsal cinsiyet rolleri farklı sosyal rollerle kesişebilmekte ve davranış farklılıkları yaratmakta bu sosyal rollerle de ilişkili olabilmektedir (Eagly ve Wood 1999: 413). Sosyal Rol Kuramına göre, kadınlar ve erkekler farklı roller üstlendikçe veya geleneksel cinsiyet rollerine verilen önem arttıkça insanların davranışlarında gözlemlenecek cinsiyet farklılıkları da daha fazla olacaktır (Dökmen 2009: 83).

1.6. Sosyal Psikolojik Açıdan Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet rolleri biyolojik ve sosyal birçok faktörün etkileşimiyle inşa edilen bir yapı olsa da, bu süreçte en etken faktör kadının ve erkeğin toplumsal iş bölümü içerisinde nasıl konumlandığıdır (Eagly ve Wood 1999). Eagly ve Steffen (1984), yaptıkları bir dizi çalışmada kişilere bir kadın veya erkeğin çalışmayıp evi çekip çeviren rol üstlendiği bilgisi verildiğinde, her iki cinsiyetin de kadın cinsiyet rolü kalıpyargısında yüksek, erkek cinsiyet rolü kalıpyargısında ise düşük algılandıklarını göstermişlerdir. Aynı çalışmada, erkek veya kadının tam zamanlı olarak bir işte çalıştığı bilgisi verildiğinde ise her iki cinsiyetteki kişinin erkek rolü kalıpyargısında yüksek, kadın rolü kalıpyargısında ise düşük algılandığı görülmüştür (Eagly ve Steffen 1984). Bu bulgular, kadın ve erkeğe atfedilen kalıpyargısal niteliklerin cinsiyetten ziyade kadın ve erkeğin üstlendiği rollerden kaynakladığına işaret etmektedir. Geleneksel normlar dışında roller üstlendiği görülen kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından daha az kalıpyargısal algılandığını gösteren Sosyal Rol Kuramı, toplumsal cinsiyet rollerinin de onları inşa eden sosyal yapıların farklılaşmasıyla değişebileceğini öne sürmektedir (Croft, Schmader ve Block 2015: 343).

Sosyal yapılardan hareketle inşa edilen toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeğe cinsiyete özgü nitelikler, görevler, beceriler, inançlar ve beklentiler atfetmektedir. Kişiler bu rollerle uyumlu davranışlar ve nitelikler sergilemekte ve diğer insanları da bu roller çerçevesinde değerlendirmektedir (Eagly 1987, Aktaran: Vogel

vd. 2003: 520). İnşa edilmiş bir yapı olan toplumsal cinsiyet rollerinin zaman içinde daha az geleneksele doğru değişim göstermekte olduğu bilinse de, bu değişimin cinsiyetler arası eşitliğe götürmektense asimetrik bir eşitsizlik yarattığı öne sürülmektedir (Croft, Schmader ve Block 2015). Croft, Schmader ve Block (2015: 344) geleneksel kadın rolü olan bakım verme ve ev içi işlerden sorumlu olmanın, kadınlar ev dışı maaşlı işlerde daha çok temsil edildikçe daha faal uğraşlarla genişlediğini fakat erkeklerin ev içi işlerle ilgili rolünün hala tamamlayıcı düzeyde sürdüğünü belirtmektedir. England (2011) da sosyal açıdan bakıldığında, kadının iş gücüne katılımı artarken ev içi işlere harcadığı zamanın azaldığını, fakat erkeğin ev içi işlere ayırdığı zamanın daha az arttığını vurgulamaktadır.

1.7. Ahlaki Uzaklaşma

Ahlak, kişinin kendisi ve diğer insanların ne yapıp yapmaması gerektiğiyle ilgili duygu ve düşüncelerini, doğru ve yanlış hakkındaki yargılarını içeren bir kavramdır (Hitlin 2008). Sosyal Bilişsel Kuramın destekleyicilerinden olan Bandura (1991) ahlaki olaylara bilişsel etkileşimci bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre, ahlaki düşünce ve kendine dönük duygusal reaksiyonları içeren kişisel faktörler, ahlaki davranış ve çevresel faktörler birbirleriyle çift yönlü etkileşimler içindeki belirleyicilerdir (Bandura 1991: 71).

Kişi çevresel faktörlerin (örneğin, toplumda paylaşılan ahlak kuralları, sosyal değerlendirmeler) de ışığında, duygu ve düşüncelerini içeren ahlaki muhakemesini (moral reasoning) kendini düzenleme sistemiyle ahlaki davranışa dönüştürür. Sosyal Bilişsel Kurama göre bu kendini düzenleme sistemi ancak kişinin seçici olarak aktive etmesiyle devreye girebilmektedir (Bandura vd. 1996: 364). Kişi aynı ahlaki davranışa yönelik olarak kendini düzenleme sistemini seçebileceği gibi bu sistemden uzaklaşmayı (disengagement) da seçebilir. Ahlak dışı davranışı mazur göstermeye yarayan ahlaki uzaklaşma sisteminin sekiz farklı sosyal-bilişsel alt mekanizması vardır; meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, olumsuz davranışı kıyaslama, sorumluluğu

yayma, sorumluluğu üstlenmeme, sonuçları çarpıtma, insandışılaştırma ve suçü mağdura yükleme (Gezici Yalçın vd. 2016: 309).

Sosyal yaşamin düzenlenmesinde toplumca paylaşılan bir ahlak anlayışı bulunmasının hayati önemi olmakla beraber özellikle soyut ilkelere yönelik kurallarda belirsizlikler olabilmektedir (Bandura 1991). Kişiler ahlaki davranışı değerlendirmede davranışın niyetini ve sonucunu göz önünde bulundururken bunu davranışın sosyal bağlamı içerisinde yapmaktadır. Özellikle saldırgan davranışın haklı gösterilmesindeki rolü üzerinde durulan ahlaki uzaklaşma, sosyal bağlamı içerisinde şiddeti mazur göstermeye hizmet etmekte ve şiddet içerikli davranışı yordamaktadır (Bandura vd. 1996; Paciello vd. 2008). Buna karşılık, düşük ahlaki uzaklaşma düzeyi ve kişisel yaptırımlara bağıllık ise saldırganlığa karşı olma ve prososyal davranışlarla ilişkili bulunmaktadır (Bandura vd. 1996; Bandura, Underwood ve Fromson 1975: 253).

1.8. Toplumsal Cinsiyet Rol İhlalleri

Birçok toplumda varlığını sürdüren toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere bağılı eşitsizlikler, bu rollerin karşılanmadığı durumda, yani bu roller ihlal edildiğinde risk faktörü olabilmektedir (Reidy vd. 2009: 1). Dobash ve Dobash (1979), eşlerini döven erkeklerin çoğunlukla kadının yemek pişirme ve temizlik gibi “kadınlık görevleri” açısından yetersiz olmasını neden olarak sunduğunu belirtmektedir. Websdale ve Chesney-Lind (1998) ise ataerkil erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin ihlaline saldırganlıkla karşılık verdiğini belirtmektedir (Aktaran: Reidy vd. 2009). Ayrıca, kadınlar da toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kadınlara karşı daha saldırgan tutumlar sergilemektedir (Reidy, Sloan ve Zeichner 2009: 231).

Her yaştan insanın eşitlikten yana olduğunu gösteren çalışmaların (Fehr, Bernard ve Rockenbach 2008) yanısıra, Conry-Murray (2015: 319) küçük çocukların (6-8 yaş arası), büyük yaştaki çocuklara ve yetişkinlere kıyasla adaletsiz bir dağılım olsa bile cinsiyet normlarına uyumlu olarak kişilere dağıtım yapılmasını daha fazla kabul edilebilir değerlendirdiğini göstermiştir. Benzer şekilde bir başka çalışma, ergenlerin

cinsiyet rolünü ihlal eden kişilere toleransının genç ergenlere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Katz ve Ksanskak 1994: 272).

1.9. Erken Ergenlik Döneminde Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Tutumlar

Çocukluk ve ergenlik döneminde bulunan farklı yaş gruplarıyla yapılan çalışmalar geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların değiştiğini göstermektedir. Örneğin, üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, toplumsal cinsiyet rolüne dair geleneksel tutumun aile içinde erkeğin kadına şiddetini desteklemede en güçlü yordayıcı değişken olduğu bulunmuştur (Finn 1986: 235). Toplumsal cinsiyet rollerinin ihlaliyle ilgili değerlendirmeler, farklı gelişimsel dönemler boyunca (4 yaş, 8 yaş ve lisans öğrencileri) negatif olmayı sürdürse de, bu rollere yönelik geleneksel tutumların yaşla birlikte esnediğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Levy, Taylor ve Gelman 1995: 515). Stoddart ve Turiel (1985: 1241) ise 5-13 yaş arası çocuklarla yapıları çalışmada, cinsiyetler arası geçişlerin (toplumsal cinsiyet rolü ihlallerinin) ilk çocukluk (yaş ortalaması 5.5) ve erken ergenlik (yaş ortalaması 13.6) döneminde daha fazla yanlış olarak değerlendirildiğini, orta çocuklukta (yaş ortalaması 9.2) ise bu konuda daha esnek olduğunu göstermiştir.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda da 12-17 yaş arası çocukların yaşlarının artmasıyla birlikte daha eşitlikçi cinsiyet rolleri tutumu benimsedikleri bulunmuş ve toplumsal cinsiyet rollerinin gelişiminde çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olan ergenlik sürecinin önemi vurgulanmıştır (Kantoğlu 2017; Topal 2012). Çocuklukta toplumsal cinsiyet rollerine yönelik şemaların anneninkilere benzer olduğunu gösteren çalışmaların yanında sosyalleşme süreci içerisinde eğitim araçlarının ve eğitim programlarının toplumsal cinsiyetin ve eşitliğin inşasına etkileri üzerinde duran araştırmalar yapılmıştır (Karakuş, Mutlu ve Coşkun 2018: 30; Türe 2015).

1.10. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, eşine çocuklarla ilgili yardım eden veya bu talebe karşılık bağırarak yanıt veren erkeğin davranışını değerlendiren ergenlerin bu

değerlendirmelerinde kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rolü olarak yaygın bir şekilde kabul edilen ve yerine getirmesi beklenen ev içi görevlerini ihlal etmesinin etkisinin olup olmadığını incelemektir. Bu araştırma sorusunun geliştirilmesinin temel nedenlerinden biri, kadınların ev içi alanın dışına çıkmasının (iş piyasasına katılımının) teşvik edildiği kadar, erkeklerin ev içi işleri ve çocuk bakımını üstlenmesinin teşvik edilmediğidir (Acar Savran ve Tura Demiryortan 2008). Bunun yanında, kadının toplumsal cinsiyet rollerini ihlal ettiği durumda maruz kaldığı şiddet meşru görülmektedir (örn., Yaman-Efe ve Ayaz, 2010). Bu çerçevede bu araştırmada kadının erkekten çocuklarla ilgili bir konuda yardım istemesi bağlamında erkeğin bu duruma nasıl karşılık verdiği iki farklı çalışmayla incelenmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, toplumsal cinsiyet rollerinin ihlalinin görece daha esnek değerlendirildiği yaş dönemleri bulunmaktadır (Levy, Taylor ve Gelman 1995; Stoddart ve Turiel 1985). Ailede başlayan sosyalleşme sürecinin öğretmenler, akranlar ve ders materyalleriyle etkileşimle sürdüğü erken ergenlik ve ergenlik dönemleri, toplumsal cinsiyet rollerinin kazanımında önemli bir dönem olarak göze çarpmaktadır. Sosyalleşme süreciyle birlikte kazanılan toplumsal cinsiyet rolleri kavrayışının bu roller karşılanmadığında risk faktörü olabildiği, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun şiddet eğilimi gibi faktörlerle ilişkili olduğu gösterilmiştir (Reidy vd. 2009; Kodan Çetinkaya 2013: 21). Bu çalışmada da kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesinin veya rolüne uygun davranmasının erkeğin eşine yardım etmesine veya şiddet göstermesine yönelik değerlendirmeleri nasıl etkilediği araştırılmıştır.

Çocuklarla yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet rolleri daha çok mesleki kalıpyargılar ve fiziksel görünüşte ihlaller çerçevesinde çalışılmıştır (Garrett, Ein ve Tremaine 1977; Stoddart ve Turiel 1985). Bunun yanında, toplumsal cinsiyet rollerinin saldırgan davranışlara etkisi incelenmiştir (Kodan Çetinkaya 2013). Öte yandan, cinsiyet eşitsizliği en fazla ev içi işlerde (domestic labor) gözlenmektedir ve cinsiyetler arasında eşitliğin sağlanabilmesi için erkeğin de ev içi rolleri üstlenmesinin gereği üzerinde durulmaktadır (örn., Acar Savran ve Tura Demiryortan 2008). Bu açılarından, ergenlerin ev içi işbölümüne yönelik tutumlarını inceleyen bu araştırmanın anlamlı toplumsal çıkarımlar sağlamamıza katkı sunması hedeflenmiştir.

Bu araştırmada cinsiyetin biyolojik değişmezliğinin ön planda olduğu çocukluk dönemi ve sosyal normlara uyumun ön planda olduğu ergenlik dönemi arasında nispeten esnek toplumsal cinsiyet rolleri kavrayışına sahip olmaları beklenen (Stoddart ve Turiel 1985; Urberg 1979) 10-15 yaş arası erken ergenlik dönemindeki katılımcılarla çalışılmıştır. Araştırmanın hipotezleri her bir çalışmanın girişinde sunulmuştur.

II. BÖLÜM

2. ÇALIŞMA I

Bu çalışmada, ev içi işleri yapmakla yükümlü olarak görülen kadınların (Acar Savran ve Tura Demiryortan 2008) kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu davrandığı veya davranmadığı durumda eşinden çocuklarıyla ilgili bir konuda yardım istemesinin ergenler tarafından nasıl değerlendirildiği incelenmiştir. Literatür, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kişilere karşı tutumların daha saldırgan olduğunu, bu kişilere yardım edilmesiyle ilgili tutumların daha negatif olduğunu göstermektedir (Reidy vd. 2009). Bu nedenle, çalışmanın birinci hipotezi aşağıdaki gibidir.

H₁: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davranmaması (toplumsal olarak kadından beklenen ev içi işleri yerine getirmemesi), eşin kadına yardım etmesine dair tutumları etkilemektedir.

H_{1a}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına yardım etmesi daha yanlış olarak değerlendirilecektir.

H_{1b}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına yardım etmesi daha az adil olarak değerlendirilecektir.

H_{1c}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı durumda, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula kıyasla, eşinin kadına yardım etmesi daha çok hak edilmiş olarak değerlendirilecektir.

H_{1d}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı durumda, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula kıyasla, eşinin kadına yardım etmesi daha çok memnun edici değerlendirilecektir.

H_{1e}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına yardım etmesi daha çok rahatsız edici değerlendirilecektir.

Düşük ahlaki uzaklaşma düzeyinin prososyal davranışla pozitif yönde ilişkili olduğu bilindiğinden, ahlaki uzaklaşma düzeyi yardım edilmesinin doğru, adil, hak edilmiş, memnun edici ve rahatsız edici olmasıyla ilgili değerlendirmelerle ilişkilidir (Bandura, Underwood ve Fromson 1975).

H₂: Eşinin kadına ev içi işlerde yardım etmesine dair değerlendirmeler, katılımcıların ahlaki uzaklaşma puanlarıyla anlamlı bir şekilde ilişkilidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kadın ve erkeğin sosyal hayatın farklı alanlarında işbölümünde eşit konumlanmasıyla ilişkili olduğundan (Eagly ve Wood 1999) toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumların, kişilerin ev içi işbölümüyle ilgili değerlendirmeleriyle de ilişkili olması beklenmektedir.

H₃: Eşinin kadına ev içi işlerde yardım etmesine dair değerlendirmeler, katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarıyla anlamlı bir şekilde ilişkiye sahiptir.

Kişinin kendi cinsiyetle özdeşim kurmasının cinsiyet kalıpyargılarıyla ilişkili olduğu (Steele, Spencer ve Aronson 2002: 379) ve özellikle erkek çocuklarda cinsiyetle yüksek özdeşimin düşük ahlaki motivasyonla (hem kendi davranışıyla hem başkasının davranışına dair algısıyla ilgili) ilişkili olduğu bulunmuştur (Nunner-Winkler, Meyer-Nikele ve Wohlrab 2007: 26).

H₄: Katılımcıların kendi cinsiyetleriyle özdeşimleri ile eşinin kadına ev içi işlerde yardım etmesine dair değerlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2.1. Yöntem

2.1.1. Örneklem ve İşlem

Araştırmanın evrenini Hatay ili Samandağ ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Samandağ ilçesine bağlı okullar arasından seçkisiz bir şekilde seçilen iki ortaokul oluşturmuştur. Bunlar, Samandağ Atatürk Ortaokulu ve Cumhuriyet Ortaokulu'dur. Araştırmaya 188 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Eksik veya boş bırakılan ölçekler çıkarıldıktan ve manipülasyon kontrolü yapıldıktan sonra geride kalan 148 kişinin verisi analizlere dâhil edilmiştir. Analizler, manipülasyon öyküleriyle ilgili manipülasyon kontrol sorularının tamamına doğru cevap veren 148 katılımcının verisini kapsamaktadır. Katılımcıların 84'ü kadın (%57), 64'ü erkek (%43) olup, yaşları 10 ile 15 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 13.04'tür (SS = 1.03). Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından sayılarını gösteren tablo aşağıda sunulmuştur (bk. Tablo 2.1).

Tablo 2.1: Deney Desenine Göre Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Değişkenler	Deney Koşulu I (Toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu)	Deney Koşulu II (Toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden)	Kontrol Grubu	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	31	25	28	84
Erkek	21	21	22	64
Yaş				
10	1	1	-	2
11	3	3	5	11
12	7	7	7	21
13	17	16	14	47
14	19	17	15	51
15	-	-	2	2
Yaş belirtmeyen	5	2	7	14
Toplam	52	46	50	148

Hatay Samandağ'da uygulama yapılacak okullar, bu ilçedeki okullar içinden seçkisiz bir şekilde seçilmiştir. Bu okullara devam eden öğrenciler, okul yönetiminin de onayı ve desteği alınarak araştırmaya katılmak üzere davet edilmiştir. Bunun için öncelikle Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, sonrasında ise okul müdürlerinden izin alınmıştır. Buna ek olarak, katılımcıların velilerinden de onay alındıktan sonra gönüllü olan öğrencilerle çalışma sürdürülmüştür. Öğrencilere sınıf ortamında uygulama yapılmıştır. Araştırma hakkında bilgi verildikten sonra, ilk olarak manipülasyon öyküleri dağıtılmıştır. Katılımcılar manipülasyon öykülerini okumuş ve manipülasyon kontrol sorularını cevaplamıştır. Daha sonra, yardıma yönelik normatif değerlendirmeler, yardımın adaletine, hak edilmiş olup olmamasına, ne derece rahatsız edici ve memnun edici olduğuna yönelik sorular yanıtlanmıştır. Son olarak, sırasıyla Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği, Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu doldurulmuştur. Anket formlarının tamamlanması yaklaşık 25-30 dakika sürmüştür. Sınıf ortamında toplu olarak yapılan uygulamanın ardından katılımcılara çalışmanın amacı ile ilgili bilgiler verilmiştir (debriefing). Çalışmanın amacının ev içi işlerde erkeğin rol üstlenmesini yardım davranışı olarak ele alan geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının ergenlerin tutumları üzerindeki yansımalarını incelemek olduğu, ancak bu bakış açısının araştırmacılar tarafından benimsenmediği katılımcılara açıklanmıştır. Son olarak, katılımcıların varsa çalışmayla ilgili soruları cevaplanmış ve çalışma tamamlandığında bilgi alabilecekleri iletişim adresleri hatırlatılıp teşekkür edilerek işlem sonlandırılmıştır.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

2.1.2.1. Manipülasyon Öyküleri

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklerin bir işte çalışarak para kazanmaları, kadınların ise ev içi işleri ve çocuk bakımı görevlerini yerine getirmeleri beklenmektedir (örn., Eagly ve Wood 1999). Bu araştırmada, kadının kendisinden beklenen toplumsal cinsiyet rollerini ihlal etmesinin katılımcıların değerlendirmelerinde herhangi bir fark yaratıp yaratmadığı incelenmek istenmiştir. Bu amaçla, katılımcılara kadının davranışının toplumsal cinsiyet rolüne uyumlu olup

olmama açısından değişimlendiği kısa öyküler sunulmuştur. Öyküler, kadının geleneksel cinsiyet rolü olarak görülen temizlik ve yemek hazırlama işini yapıp yapmadığı bilgisine göre değişmektedir. Bunun yanında, tüm öykülerde erkek geleneksel cinsiyet rolüne uyumlu bir şekilde resmedilmiştir, diğer bir ifadeyle, bir işte çalıştığı bilgisi verilmiştir. Bu çerçevede öyküler, geleneksel aile yapısını yansıtacak bir şekilde kurgulanmıştır. Erkek bir işte çalışırken, kadın ev içi alanla sınırlı bir şekilde anlatılmıştır. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı (deney koşulu I) veya bu rolü ihlal ettiği (deney koşulu II) öyküler aşağıdaki gibi değişimlenmiştir, kontrol grubundaki katılımcılara ise bu açıdan herhangi bir bilgi verilmemiştir:

Deney Koşulu I (Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu Olma)

A., evli ve iki çocuk babasıdır. A. akşam işten eve geldiğinde, karısı evi temizlemiş ve yemekleri yapmıştır. Karısı sofrayı hazırlayana kadar A.'nın çocukların üstlerini değiştirmesine yardım etmesini ister. A. akşam haberlerini dinlemek istediği halde karısına yardımcı olmayı düşünmektedir.

Deney Koşulu II (Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Etme)

A., evli ve iki çocuk babasıdır. A. akşam işten eve geldiğinde, karısının evi temizlemediğini ve yemek yapmadığını fark eder. Karısı yemek hazırlayana kadar A.'nın çocukların üstlerini değiştirmesine yardım etmesini ister. A. akşam haberlerini dinlemek istediği halde karısına yardımcı olmayı düşünmektedir.

Kontrol Grubu

A., evli ve iki çocuk babasıdır. A. akşam işten eve geldiğinde karısı, kendisi yemek hazırlayana kadar A.'nın çocukların üstlerini değiştirmesine yardım etmesini ister. A. akşam haberlerini dinlemek istediği halde karısına yardımcı olmayı düşünmektedir.

2.1.2.2. Manipülasyon Kontrol Soruları

Katılımcıların öyküleri dikkatle okuyup anladıklarından emin olmak ve olayı gözlerinde canlandırıp canlandıramadıklarını ölçmek amacıyla manipülasyon kontrol soruları sorulmuştur. Katılımcılara kadının evi temizleyip temizlemediği, yardım talebine eşinin ne cevap verdiğini ölçen 3 soru sorulmuştur (bk. Ek 1). Çalışmanın analizleri sadece bu soruların tamamını doğru cevaplayan katılımcıların verileri ile sürdürülmüştür. Ölçeklerin tamamını dolduran 185 katılımcının 148'i (%80) bu soruların üçüne de doğru cevap vermiştir.

2.1.2.3. Yardım Davranışına Yönelik Normatif Değerlendirmeler

Katılımcıların kadının talebine karşılık eşinin yardım etmesine yönelik normatif değerlendirmelerini ölçmek amacıyla “A., sizce karısına yardım etmeli mi?” ve “Sizce A.’nın karısına yardım etmesi ne kadar doğrudur?” şeklinde iki soru sorulmuştur. Cevaplar “hayır kesinlikle etmemeli” (0) ile “evet kesinlikle etmeli” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert tipinde ölçekler üzerinden alınmıştır (bk. Ek 2).

2.1.2.4. Yardım Davranışının Adaletine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların kadının talebine karşılık eşinin yardım etmesini ne derece adil bir davranış olarak değerlendirdiklerini ölçmek amacıyla “Sizce A.’nın karısına yardım etmesi ne kadar adildir?” diye sorulmuştur. Cevaplar “hiç adil değildir” (0) den “tamamen adildir” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert tipinde alınmıştır (bk. Ek 2).

2.1.2.5. Yardım Davranışının Hak Edilmesine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların eşinin yardım etmesini kadının ne derece hak ettiğini değerlendirdiklerini ölçmek amacıyla “Sizce A.’nın karısı ne ölçüde yardımı hak etmiştir?” diye sorulmuştur. Cevaplar “hiç hak etmemiştir” den (0) “tamamen hak etmiştir” e (6) kadar 7 basamaklı Likert tipinde alınmıştır (bk. Ek 2).

2.1.2.6. Yardım Davranışının Rahatsız Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların kadının talebine karşılık eşinin yardım etmesini ne derece rahatsız edici olarak değerlendirdiklerini ölçmek amacıyla “A.’nın karısına yardım etmesi sizi ne ölçüde rahatsız eder?” diye sorulmuştur. Cevaplar “hiç rahatsız etmez” (0) “tamamen rahatsız eder” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert tipinde alınmıştır (bk. Ek 2).

2.1.2.7. Yardım Davranışının Memnun Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların kadının talebine karşılık eşinin yardım etmesini ne derece memnun edici olarak değerlendirdiklerini ölçmek amacıyla “A.’nın karısına yardım etmesi sizi ne ölçüde memnun eder?” diye sorulmuştur. Cevaplar “hiç memnun etmez” den (0) “tamamen memnun eder” e (6) kadar 7 basamaklı Likert tipinde alınmıştır (bk. Ek 2).

2.1.2.8. Ahlakî Uzaklaşma Ölçeği

Ahlâkî Uzaklaşma Ölçeği, 1996 yılında Bandura ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup Türkçe’ye uyarlaması Gezici Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun (2016) tarafından yapılmıştır. 32 maddeden oluşan, “hiç katılmıyorum” (0) ile “tamamen katılıyorum” (4) arasında değişen 5 basamaklı Likert tipi bir ölçektir (bk. Ek 3) . Ölçek kişilerin ahlâkî olmayan davranışları haklı göstermek için sekiz farklı sosyo-bilişsel mekanizmaya – meşrulaştırma, olumsuz davranışı olumlu etiketleme, olumsuz davranışı kıyaslama, sorumluluğu yayma, sorumluluğu üstlenmeme, sonuçları çarpıtma, insandışılaştırma ve suçu mağdura yükleme – ne derece başvurduğunu ölçmektedir. Ölçek ortalaması bu örneklem için 33.48 iken ölçek .79 güvenirlik katsayısına (Cronbach’s Alpha) sahiptir.

2.1.2.9. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Ölçeği

Kişilerin aile, iş hayatı gibi farklı sosyal bağlamlarda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlarını ölçen 15 maddeden oluşan, “kesinlikle katılıyorum” (0) ile

“kesinlikle katılmıyorum” (4) arasında değişen 5 basamaklı Likert tipi bir ölçektir (bk. Ek 4). Karadağ (2016) tarafından geliştirilen ölçenin geçerlik, güvenilirlik çalışmaları üniversite öğrencileri ile yapılmış olup ölçekten alınan toplam puanlar kesme puanları hesaplanarak düşük (15-43), orta (44-50) ve yüksek (51-75) şeklinde belirlenmiştir. Ölçek bu örneklem için .82 güvenilirlik katsayısına (Cronbach’s Alpha) sahiptir.

2.1.2.10. Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği

Katılımcıların cinsiyetleri ile ne derece özdeşim kurduklarını ölçmek amacıyla bu çalışma kapsamında geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçekte katılımcıların cinsiyetlerine göre kız veya erkek olmamanın kişiliğimde etkisi vardır, kız veya erkek olduğum için mutluyum benzeri ifadeler vardır (bk. Ek 5). Toplam 6 maddeden oluşan, “hiç katılmıyorum” (0) ile “tamamen katılıyorum” (4) arasında değişen 5 basamaklı Likert tipi bir ölçektir. Bu örneklem grubunda ölçek ortalaması 18.57, KMO örneklem yeterliliği değeri .67 olup ölçek .74 güvenilirlik katsayısına (Cronbach’s Alpha) sahiptir. Ölçek, tek faktörlü yapı göstermekte olup bu tek faktörlü yapı toplam varyansın %60.75’ini açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri .40 ile .71 arasında değişmektedir. Ölçek maddelerinin madde-toplam korelasyonları ise .37 ile .55 arasındadır.

2.1.2.11. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla oluşturulan form ile kişilerden yaş, cinsiyet, okudukları okul, anne ve babalarının eğitim ve meslek durumları ile ilgili bilgiler istenmiştir (bk. Ek 6) .

2.2. Bulgular

2.2.1. Ön Bulgular

Analizlere başlanmadan önce katılımcıların manipülasyon kontrol sorularına verdikleri cevaplar incelenmiş, kontrol sorularının tamamına doğru cevap vermeyen

katılımcıların verileri analizlere dahil edilmemiştir. Yapılan tek-yönlü varyans analizi (ANOVA), katılımcıların öyküyü ne kadar gözlerinde canlandırabildikleri ile ilgili gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir, $F(2, 144) = .26, p = .78$. Deney gruplarındaki katılımcıların arasında yaş ortalamaları, $F(2, 131) = .02, p = .98$ yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ayrıca, katılımcıların deney gruplarındaki cinsiyet dağılımları arasında da istatistiksel açıdan önemli bir fark olmadığı görülmüştür $\chi^2(2, N = 148) = .29, p > .05$. Diğer bir ifadeyle deney gruplarındaki katılımcılar arasında demografik değişkenler açısından anlamlı bir fark yoktur.

Temel analizlere geçilmeden önce verinin normal dağılım sayıltılarını karşılayıp karşılamadığı tespit edilmiştir. Bunun için ölçüm alınan değişkenlerin yatıklık (skewness) ve sivrilik (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Kesme noktası olarak ± 2 değeri alınmıştır (George ve Mallery 2010). Bağımlı değişkenlere ait veriler normal dağılım göstermediğinden (bk. Tablo 2.2) bu değişkenler için ortalamalar arası farklar parametrik olmayan bir test olan Kruskal Wallis analizi ile karşılaştırılmıştır (Tabachnick ve Fidell 2007).

Tablo 2.2: Bağımlı Değişken Ölçümlerinin Yatıklık ve Sivrilik Değerleri

Bağımlı Değişkenler	Yatıklık Değeri	Sivrilik Değeri
Yardıma Yönelik Normatif Değerlendirmeler	-3.48	13.48
Yardımanın Doğruluğu	-4.05	17.06
Yardımanın Adil Olması	-2.44	5.44
Yardımanın Hak Edilmiş Olması	-1.85	2.78
Yardımanın Rahatsız Edici Olması	3.13	8.88
Yardımanın Memnun Edici Olması	-2.77	7.4

2.2.2. Yardım Edilmesine Yönelik Normatif Değerlendirmeler ile İlgili Bulgular

Katılımcılara sunulan metinde A.'nın eşine yardım etmesine yönelik olarak katılımcıların normatif değerlendirmelerini ölçmek amacıyla "Sizce A.'nın eşine yardım etmeli mi?" sorusu sorulmuştur. Likert tipi ölçekten elde edilen verinin normal dağılım göstermediği gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle yatıklık (-3.48) ve sivrilik (13.48) değerlerinin literatürde önerilen kesme noktalarının çok üstünde olduğu tespit edilmiştir. Başka bir anlatımla, katılımcıların %79.1' i bu soruya kesinlikle yardım

etmeli yanıtını vermiştir. Bu nedenle, yardım ile ilgili normatif değerlendirmelerin kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı, cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşullarda ve kontrol grubunda farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları koşullar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir, $\chi^2(2) = 3.71, p = .16, \eta^2 = .01$ (bk. Tablo 2.2).

Tablo 2.3: Yardıma Yönelik Normatif Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	52	79.13
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	46	67.59
Kontrol Grubu	50	76.04

Benzer şekilde katılımcıların %85.1' i A'nın eşine yardım etmesinin ne ölçüde doğru bir davranış olduğu sorusuna kesinlikle doğrudur cevabını vermiştir. Yardım davranışının doğruluğu ile ilgili değerlendirmelerin yatıklık (-4.05) ve sivrilik (17.06) değerleri normal dağılımın dışında olduğundan gruplar arasında farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları koşullar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir, $\chi^2(2) = 4.01, p = .14, \eta^2 = .01$ (bk. Tablo 2.3).

Tablo 2.4: Yardımın Doğruluğuna Yönelik Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	52	76.63
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	46	68.08
Kontrol Grubu	50	78.20

2.2.3. Yardım Edilmesinin Adil Olması ile İlgili Bulgular

Katılımcıların A'nın eşine yardım etmesini ne kadar adil değerlendikleri ile ilgili ölçümler kadının davranışının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumuna göre farklılaşan gruplar açısından incelenmiştir. Verilerin dağılımının sivrilik (5.44) değerinin literatürde önerilen normal dağılım sınırlarının üstünde olduğu görülmüştür. Kruskal Wallis analiz sonuçlarına gruplar arasındaki fark anlamlıdır, $\chi^2(2) = 6.76, p = .03, \eta^2 = .03$ (bk. Tablo 2.4). Hangi grupların farklılaştığını anlamak için yapılan Mann-Whitney U analizlerinin sonuçlarına göre kadının toplumsal cinsiyet rolüne uyumlu davrandığı

koşul ile toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşul arasındaki fark anlamlıdır, $U = 949$, $p = .03$. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşulda (Sıra Ort. = 54.25) eşinin ona yardım etmesi kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula (Sıra Ort. = 44.13) göre daha adil değerlendirilmiştir, $p = .03$. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle ilgili bir bilgi verilmediği kontrol koşulunda (Sıra Ort. = 53.60) eşinin ona yardım etmesi kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula (Sıra Ort. = 42.96) göre daha adil değerlendirilmiştir, $p = .02$. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul ile kontrol koşulu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır, $U = 1291.5$, $p = .94$.

Tablo 2.5: Yardım Edilmesinin Adil Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	52	79.09
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	46	63.59
Kontrol Grubu	50	79.77

2.2.4. Yardım Edilmesini Hak Etme ile İlgili Bulgular

A.'nın eşinin, A.'nın ona yardım etmesini ne kadar hak ettiğine dair verilerin dağılımının basıklık (2.78) değerinin normal dağılım varsayımını karşılayan sınırları aştığı görülmüştür. Yardım edilmesinin hak edilmesine ilişkin değerlendirmelerin kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı, cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşullarda ve kontrol koşulunda farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz deney gruplarının yardımın hak edilmesiyle ilgili değerlendirmeler yönünden istatistiksel açıdan önemli bir şekilde farklılaştığını göstermiştir $\chi^2(2) = 24.32$, $p = .001$, $\eta^2 = .16$ (bk. Tablo 2.5). Mann-Whitney U analizine göre katılımcılar kadının geleneksel cinsiyet rolüne uyumlu davrandığı bilgisi verildiği koşulda (Sıra Ort. = 59.17) cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula göre (Sıra Ort. = 36.41) yardım edilmesini daha çok hak ettiğini değerlendirmiştir. Benzer şekilde kadının cinsiyet rolü ile ilgili bilgi verilmediğinde (Sıra Ort. = 57.22) de toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula göre (Sıra Ort. = 37.76) yardımı daha çok hak ettiği değerlendirilmiştir. Kadının cinsiyet rolüne uyumlu davrandığı koşul ile kontrol koşulu arasındaki fark ise istatistiksel olarak anlamlı değildir, $p = .22$.

Tablo 2.6: Yardım Edilmesinin Hak Edilmesi ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	51	87.00
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	45	51.17
Kontrol Grubu	50	79.83

2.2.5. Yardım Edilmesinin Rahatsız Edici Olması ile İlgili Bulgular

Katılımcıların A.'nın eşine yardım etmesini ne derecede rahatsız edici buldukları ile ilgili değerlendirmelerin dağılımının yatıklık (3.13) ve basıklık (8.88) değerleri normal dağılımın üstündedir. Bu nedenle değerlendirmelerin deney koşulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Koşullar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır, $\chi^2(2) = 13.71$, $p = .001$, $\eta^2 = .08$ (bk. Tablo 2.6). Kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 54.37) eşinin ona yardım etmesi kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula (Sıra Ort. = 44.16) göre daha rahatsız edici değerlendirilmiştir, $p = .01$. Kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 55.24) kontrol koşuluna (Sıra Ort. = 42.3) göre de eşinin ona yardım etmesi daha rahatsız edici değerlendirilmiştir, $p = .00$. Kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul ile kontrol koşulu arasındaki fark anlamlı değildir, $p = .30$.

Tablo 2.7: Yardım Edilmesinin Rahatsız Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	51	70.63
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	46	86.11
Kontrol Grubu	50	66.30

2.2.6. Yardım Edilmesinin Memnun Edici Olması ile İlgili Bulgular

Katılımcıların A.'nın eşine yardım etmesini ne derecede memnun edici buldukları ile ilgili verilerin dağılımının sivrilik (7.4) değeri normal dağılımın çok üstündedir. Değerlendirmelerin deney koşulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Koşullar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır, $\chi^2(2) = 11.85$, $p = .003$, $\eta^2 = .07$ (bk. Tablo 2.7). Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşulda (Sıra Ort. = 54.96) katılımcılar A.'nın eşine yardım

etmesini kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula (Sıra Ort. = 43.33) göre daha memnun edici bulmuşlardır, $p = .01$. Katılımcılar kontrol koşulunda da (Sıra Ort. = 55.06) A.'nın eşine yardım etmesini kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula (Sıra Ort. = 41.37) göre daha memnun edici bulmuşlardır, $p = .00$. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul ile kontrol koşulu arasındaki fark anlamlı değildir, $p = .58$.

Tablo 2.8: Yardım Edilmesinin Memnun Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	52	78.97
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	46	61.20
Kontrol Grubu	50	82.09

2.2.7. Yardım Edilmesine Yönelik Değerlendirmelerin Ahlaki Uzaklaşma ile İlişkisine Dair Bulgular

Katılımcıların eşinin kadına yardım etmesine ilişkin değerlendirmeleri normal dağılım göstermediğinden bu değerlendirmelerin ahlaki uzaklaşma düzeyleriyle ilişkisi Spearman korelasyon analiziyle incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların ahlaki uzaklaşma düzeyleri ile yardım edilmesine yönelik normatif değerlendirmeler birbirleriyle negatif yönde ilişkilidir ($r = -.18, p = .03$) (bk. Tablo 2.8). Ayrıca yardım edilmesinin memnun edici olmasıyla ahlaki uzaklaşma düzeyleri arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.23, p = .01$). Ahlaki uzaklaşma düzeyi ile yardıma yönelik diğer değerlendirmeler arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir, $p > .05$ (bk. Tablo 2.8).

Katılımcıların yardım edilmesine yönelik değerlendirmeleri ile cinsiyetle özdeşim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir, $p > .05$. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eşitlikçi tutumlarının ise sadece yardım edilmesinin adil değerlendirilmesi ile pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir ($r = .22, p = .01$).

Tablo 2.9: Değişkenler Arası Korelasyonlar

ÖLÇEKLER		BAĞIMLI DEĞİŞKENLER					
		Yardımanın Normatif Değerlendirmesi	Yardımanın Doğruluğu	Yardımanın Adil Olması	Yardımanın Hak Edilmesi	Yardımanın Rahatsız Ediciliği	Yardımanın Memnun Ediciliği
Ahlaki	r	-.18*	-.06	-.11	-.08	.11	-.23**
Uzaklaşma	p	.03	.46	.19	.37	.19	.01
Cinsiyetle Özdeşim	r	.05	-.01	-.16	-.05	.06	.02
	p	.54	.87	.06	.59	.46	.80
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	r	.17	.08	.22*	.11	-.12	.14
	p	.06	.40	.01	.21	.17	.14

*p<.05; **p<.01

2.3. Tartışma

Bu çalışmada, kadının toplumsal cinsiyetiyle uyumlu bir şekilde davranıp davranmamasının eşin kendisine yardım etmesine dair değerlendirmelere etkisi incelenmiştir. Katılımcıların yardım etmeye yönelik normatif değerlendirmeleri açısından, beklenenin aksine, gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Başka bir ifadeyle, kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davranması veya rolünü ihlal etmesi normatif değerlendirmeler üzerinde fark yaratmamıştır: Katılımcılar, erkeğin eşine yardım etmesini çoğunlukla doğru bir davranış olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcıların erkeğin eşine yardım etmesini her iki koşulda da doğru bulması, erkeğin toplumsal cinsiyet rolüyle uyumludur. Çünkü, erkekler ev içi işlerin özneleri olarak değil, ancak kadına yardımcı olarak görülmektedir (Acar Savran ve Tura Demiryortan 2008).

Öte yandan, yardım etmeye dair diğer değerlendirmeler, çalışmanın başında öngörüldüğü üzere, kadının toplumsal cinsiyetiyle uyumlu davranıp davranmamasına göre farklılaşmıştır. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula ve kontrol koşuluna kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda katılımcılar, eşinin kadına yardım etmesini daha az adil olarak değerlendirmişlerdir. Benzer şekilde, diğer koşullara kıyasla kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda, yardımı daha az hak ettiği belirtilmiştir. Çalışmanın hipotezleriyle uyumlu olarak, katılımcılar kadın toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiğinde eşinin kadına yardım etmesini daha

rahatsız edici ve daha az memnun edici olarak değerlendirmiştir. Ev temizliği, yemek yapmak gibi işler ve çocuk bakımı toplumda büyük ölçüde kadınsı işler olarak görüldüğünden, erkeğın eşine yardım etmesine yönelik bu değerlendirmeler hipotezlerle uyumlu, beklenen bulgulardır (Vatandaş 2007: 29).

Katılımcıların ahlaki uzaklaşma düzeyleriyle kadına yardım edilmesine yönelik normatif değerlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ahlaki uzaklaşma düzeyi düşük olan katılımcılar, kadına yardım edilmesini daha doğru olarak değerlendirdikleri gibi daha memnun edici de değerlendirmişlerdir. Bu bulgular, düşük ahlaki uzaklaşmanın prososyal davranışla pozitif ilişkisi olduğunu gösteren çalışma bulgularını destekler niteliktedir (Bandura, Underwood ve Fromson 1975). Yardım edilmesinin adil ve hak edilmiş olmasına ilişkin değerlendirmelerle katılımcıların ahlaki uzaklaşma düzeyleri arasında ise anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Katılımcıların toplumsal cinsiyete yönelik eşitlikçi tutumları sadece yardımın adil olmasına yönelik değerlendirmelerle pozitif ilişkilidir. Toplumsal cinsiyete yönelik tutumlar eşitlikçi oldukça ev içi işbölümünde erkeğın daha fazla rol alması beklendiğinden yardımın adil olmasıyla pozitif ilişkili olması beklenen bir sonuçtur (England 2011). Cinsiyetle özdeşim kurmanın cinsiyet kalıpyargılarıyla ve doğru olanı yapmaya yönelik motivasyonla ilişkili olduğu önceki çalışmalarda belirtilmişse de (Nunner-Winkler, Meyer-Nikele ve Wohlrab 2007; Steele, Spencer ve Aronson 2002) bu çalışmada cinsiyetle özdeşimle yardıma yönelik değerlendirmeler arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

III. BÖLÜM

3. ÇALIŞMA II

Çalışma I'de toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kadına eşinin yardım etmesine yönelik ergenlerin tutumlarının olumsuz olduğu ve rol ihlalinde bulunan kadının yardımı daha az hak ettiğini düşündükleri görülmüştür. Öte yandan, toplumsal cinsiyet rolü ihlalinin risk faktörü olduğu ve toplumsal cinsiyet rolünü ihlal edenlere karşı tutumların daha saldırgan olduğu bilinmektedir (Reidy vd. 2009; Reidy, Sloan ve Zeichner 2009). Bu çerçevede araştırmanın ikinci çalışmasında, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kadına eşinin bağırmasının etkisi incelenmiştir. Böylece, ergenlerin iki farklı davranış biçimine (Çalışma I'de yardım etme ve Çalışma II'de bağırma) dair değerlendirmelerinin kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesinden veya bu rolle uyumlu davranmasından aynı yönde etkilenip etkilenmediği incelenebilmiştir. Başka bir ifadeyle, ikinci çalışma birinci çalışmada elde edilen bulguların geçerliliğini sınama amacı taşımaktadır.

Bu çalışmada, ergenlerin kendilerine sunulan öykülerde bahsedilen toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kadına eşin bağırmasını daha doğru, adil, hak edilmiş ve memnun edici değerlendireceği beklenmiştir. Çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₁: Kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesi (toplumsal olarak kadından beklenen ev içi işleri yerine getirmemesi) eşinin kadına bağırmasına dair ergenlerin tutumlarını etkileyecektir.

H_{1a}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına bağırması daha doğru olarak değerlendirilecektir.

H_{1b}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına bağırması daha az adil olarak değerlendirilecektir.

H_{1c}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına bağırması daha çok hak edilmiş değerlendirilecektir.

H_{1d}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına bağırması daha çok memnun edici değerlendirilecektir.

H_{1e}: Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, eşinin kadına bağırması daha çok rahatsız edici değerlendirilecektir.

Ahlaki uzaklaşma düzeyi saldırgan davranışlar ve şiddeti mazur görme ile pozitif yönde ilişkili olduğundan (Bandura vd. 1996; Paciello vd. 2008), ergenlerin ahlaki uzaklaşma düzeyi ile senaryodaki eşin kadına bağırmasının daha doğru, adil, hak edilmiş, memnun edici ve rahatsız edici olarak değerlendirilmesi ilişkilidir.

H₂: Erkeğin eşine bağırmasına dair değerlendirmeler, katılımcıların ahlaki uzaklaşma puanlarıyla ilişkilidir.

Yapılan çalışmalar toplumsal cinsiyete yönelik tutumlar geleneksel oldukça aile içinde erkeğin kadına şiddetinin daha haklı görüldüğünü ortaya koyduğundan (Finn 1986: 235), toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlar erkeğin eşine bağırmasını doğru ve haklı görmeye ilişkilidir.

H₃: Erkeğin eşine bağırmasına dair değerlendirmeler, katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlarıyla anlamlı bir ilişkiye sahiptir.

Cinsiyet kimliğiyle özdeşim konusunda yapılan çalışmalar özellikle erkeksiliğin saldırganlıkla ve şiddetle ilişkili olduğunu gösterdiğinden (Gini ve Pozzoli 2006; Reidy vd. 2009), cinsiyetle özdeşimle öyküdeki erkeğin eşine bağırmasının doğru, adil, hak edilmiş, memnun edici ve rahatsız edici değerlendirilmesi arasında ilişki beklenmektedir.

H₄: Eşinin kadına bağırmasına dair değerlendirmelerle katılımcıların cinsiyet özdeşimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.1. Yöntem

3.1.1. Örneklem ve İşlem

Araştırmanın örneklemini Hatay ili Samandağ ilçesi Milli Eğitim Müdürlüğü' ne bağlı ortaokullar arasından seçkisiz olarak seçilen Samandağ Atatürk Ortaokulu ve Cumhuriyet Ortaokulu'nda öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmaya gönüllü olan 183 kişi katılmıştır. Çalışmanın analizleri ise ölçekleri eksik bırakan katılımcıların verileri çıkarıldıktan sonra, manipülasyon öyküleri ile ilgili manipülasyon kontrol sorularının tamamına doğru cevap veren 149 katılımcının verileri ile yürütülmüştür. Katılımcıların 84'ü (%56.4) kadın 65'i (%43.6) erkektir. Katılımcıların yaşları 10 ile 15 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları 13.08' dir (SS = 1.09). Katılımcıların yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından bilgileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur (bk. Tablo 3.1).

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Değişkenler	Deney Koşulu I (Toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu)	Deney Koşulu II (Toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden)	Kontrol Grubu	Toplam
Cinsiyet				
Kadın	30	28	26	84
Erkek	20	20	25	65
Yaş				
10	-	-	2	2
11	5	3	4	12
12	6	7	7	20
13	17	10	13	40
14	19	17	16	52
15	1	2	1	4
Yaş Belirtmeyen	2	9	8	19
Toplam	50	48	51	149

Hatay ili Samandağ ilçesindeki ortaokullar arasından seçkisiz olarak seçilen iki okulda çalışmayı yapmak üzere öncelikle İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Okul müdürlerinden de gerekli izinler alındıktan sonra öğretmenlerin de yardımıyla öğrencilere çalışmadan kısaca bahsedilerek çalışmaya davet edilmişlerdir. Velilerden onay alındıktan sonra onay veren velilerin çocuklarından gönüllü olanlar ile çalışma yürütülmüştür. Öğretmenlerinin uygun gördüğü bir ders saatinde sınıf içerisinde yürütülen çalışmada katılımcılar ilk olarak manipülasyon öykülerini okumuşlar ve manipülasyon kontrol sorularını yanıtlamışlardır. Sonrasında ise öykülerde yer alan bağırma davranışına yönelik normatif değerlendirmeler ile bağırmanın adaletine, hak edilmiş olup olmamasına, ne derece rahatsız edici ve memnun edici olduğuna yönelik değerlendirmeler ile ilgili ölçekler doldurulmuştur. Son olarak katılımcılar sırasıyla Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği, Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği ve Demografik Bilgi Formunu tamamlamışlardır. İşlemin tamamlanması yaklaşık olarak 25 – 30 dakika sürmüştür. Katılımcılara teşekkür edilip varsa çalışmayla ilgili soruları cevaplanarak işlem sonlandırılmıştır.

3.1.2. Veri Toplama Araçları

3.1.2.1. Manipülasyon Öyküleri

Birinci çalışmadaki manipülasyon öyküleri kullanılmıştır, ancak erkeğin davranışı bu çalışmada bağırma olarak belirtilmiştir. Katılımcılara kadının toplumsal

cinsiyet rolüne uyumu yönünden manipüle edilmiş kısa bir öykü sunulmuştur. Öyküler kadının geleneksel rolü olarak görülen temizlik ve yemek yapmak işlerini yapıp yapmadığı bilgisi yönünden farklılaşmaktadır. Araştırmada toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davranma veya bu rolü ihlal etme aşağıdaki gibi değişimlenmiştir:

Deney Koşul I (Toplumsal Cinsiyet Rolüne Uyumlu Olma)

A., evli ve iki çocuk babasıdır. A. akşam işten eve geldiğinde, karısı evi temizlemiş ve yemekleri yapmıştır. Karısı sofrayı hazırlayana kadar A.'nin çocukların üstlerini değiştirmesine yardım etmesini ister. A. karısına bağırarak üzeredir.

Deney Koşulu II (Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Etme)

A., evli ve iki çocuk babasıdır. A. akşam işten eve geldiğinde, karısının evi temizlemediğini ve yemek yapmadığını fark eder. Karısı yemek hazırlayana kadar A.'nin çocukların üstlerini değiştirmesine yardım etmesini ister. A. karısına bağırarak üzeredir.

Kontrol Grubu

A., evli ve iki çocuk babasıdır. A. akşam işten eve geldiğinde karısı, kendisi yemek hazırlayana kadar A.'nin çocukların üstlerini değiştirmesine yardım etmesini ister. A. karısına bağırarak üzeredir.

3.1.2.2. Manipülasyon Kontrol Soruları

Katılımcıların öyküyü okuyup anladıklarından emin olmak ve olayı gözlerinde ne derece canlandırabildiklerini değerlendirmek amacıyla onlara manipülasyon kontrol soruları sorulmuştur. Manipülasyon kontrolü öyküdeki kadının evi temizleyip temizlemediği, yardım talebine eşinin karşılığının ne olduğu ile ilgili 3 soru ile yapılmıştır (bk. Ek 1). Ölçeklerin tamamını dolduran 177 katılımcının 149'u (%84.18)

bu soruların tamamına doğru cevap vermiştir. Çalışmanın analizleri sadece bu soruların tamamına doğru cevap veren katılımcıların verileri ile sürdürülmüştür.

3.1.2.3. Bağırma Davranışına Yönelik Normatif Değerlendirmeler

Birinci çalışmada kullanılan sorular bu çalışmada da kullanılmıştır. Bunun nedeni iki çalışma arasında devamlılığı sağlamaktır. Katılımcıların kadının yardım talebine karşılık olarak eşinin ona bağırması ile ilgili normatif değerlendirmelerini ölçmek amacıyla “A., sizce karısına bağırmalı mı?” ve “Sizce A.’nın karısına bağırması ne kadar doğrudur?” şeklinde iki soru sorulmuştur. Değerlendirmeler “hayır kesinlikle bağırılmamalı” (0) ile “evet kesinlikle bağırmalı” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert tipinde alınmıştır (bk. Ek 7).

3.1.2.4. Bağırma Davranışının Adaletine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların bağırma davranışını ne derece adil değerlendirdiklerine yönelik ölçüm “Sizce A.’nın bağırması ne kadar adildir?” sorusu ile gerçekleştirilmiştir. Cevaplar “hiç adil değildir” (0) ile “tamamen adildir” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert tipindedir (bk. Ek 7).

3.1.2.5. Bağırma Davranışının Hak Edilmesine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların eşinin ona bağırmasını kadının ne derece hak ettiği yönündeki değerlendirmelerini ölçmek üzere “Sizce A.’nın karısı ne ölçüde ona bağırılmasını hak etmiştir?” diye sorulmuştur. Ölçümler “hiç hak etmemiştir” (0) ile “tamamen hak etmiştir” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert tipinde alınmıştır (bk. Ek 7).

3.1.2.6. Bağırma Davranışının Rahatsız Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların eşinin kadına bağırmasını ne derece rahatsız edici olarak değerlendirdikleri “A.’nın karısına bağırması sizi ne ölçüde rahatsız eder?” sorusu ile

ölçülmüştür. Cevaplar “hiç rahatsız etmez” (0) ile “tamamen rahatsız eder” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert şeklindedir (bk. Ek 7).

3.1.2.7. Bağırma Davranışının Memnun Ediciliğine Yönelik Değerlendirmeler

Katılımcıların eşinin kadına bağırmasını ne derece memnun edici olarak değerlendirdikleri “A.’nın karısına bağırması sizi ne ölçüde memnun eder?” sorusu ile ölçülmüştür. Cevaplar “hiç memnun etmez” (0) ile “tamamen memnun eder” (6) arasında değişen 7 basamaklı Likert şeklindedir (bk. Ek 7).

3.1.2.8. Ahlakî Uzaklaşma Ölçeği

Ahlâkî Uzaklaşma Ölçeği, 1996 yılında Bandura ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan ilk çalışmada kullanılan ölçektir. Ölçeğin bu örneklem için ortalaması 32.71 iken, ölçek .78 güvenirlik katsayısına (Cronbach’s Alpha) sahiptir.

3.1.2.9. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği

Karadağ (2016) tarafından geliştirilmiş olan ve ilk çalışmada kullanılan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği bu çalışmada da kullanılmıştır. Ölçek bu örneklem için .85 güvenirlik katsayısına sahiptir.

3.1.2.10 Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği

Katılımcıların cinsiyetleri ile ne derece özdeşim kurduklarını ölçmek amacıyla bu çalışma kapsamında geliştirilmiş bir ölçektir. İlk çalışmada da kullanılan ölçeğin bu örneklem grubunda ortalaması 18.19 olup ölçek, .87 güvenirlik katsayısına sahiptir.

3.1.2.11 Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak amacıyla oluşturulan form ile kişilerden yaş, cinsiyet, okudukları okul, anne ve babalarının eğitim ve meslek durumları ile ilgili bilgiler istenmiştir (bk. Ek 6) .

3.2. Bulgular

3.2.1 Ön Bulgular

Analizler yapılmadan önce katılımcıların manipülasyon kontrol sorularına verdikleri cevaplar incelenmiş ve analizler sadece bu soruların tamamına doğru cevap veren katılımcıların verileriyle sürdürülmüştür. Katılımcıların manipülasyon öyküsünde anlatılan olayı ne derece gözlerinde canlandırabildikleri “hiç” (1) ile “çok” (9) arasında değişen 9 basamaklı Likert tipinde ölçülmüştür. Deney grupları arasında olayı gözünde canlandırma açısından anlamlı bir fark olup olmadığı Tek – yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Yapılan analiz anlatılan olayı gözünde canlandırma açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir, $F(2, 144) = 1.02, p = .36$. Ayrıca, deney gruplarının demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını görmek adına gruplar, yaş ve cinsiyet dağılımları açısından incelenmişlerdir. Gruplar arasında yaş, $F(2, 127) = .67, p = .51$ ve cinsiyet dağılımları açısından $\chi^2(2, N = 149) = .95, p > .05$ istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Hipotezlerle ilgili analizlere geçilmeden önce verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığı değişken dağılımlarının yatıklık ve sivrilik değerleriyle incelenmiştir. Normal dağılım sayılısını karşılayan yatıklık ve sivrilik değerleri kesme puanları ± 2 olarak belirlenmiştir (George ve Mallery 2010). Bağımlı değişkenlere ait ölçümlerin yatıklık ve sivrilik değerleri normal dağılım sayılısının sınırları dışında olduğundan (bk. Tablo 3.2) bu değişkenlere ait ortalamalar arasındaki farklar parametrik olmayan Kruskal-Wallis Wallis analizi ile incelenmiştir (Tabachnick ve Fidell 2007).

Tablo 3.2: Bağımlı Değişken Yatıklık ve Sivrilik Değerleri

Bağımlı Değişkenler	Yatıklık Değeri	Sivrilik Değeri
Bağırma Yönelik Normatif Değerlendirmeler	3.31	10.83
Bağırmanın Doğruluğu	3.40	11.97
Bağırmanın Adil Olması	3.09	9.96
Bağırmanın Hak Edilmiş Olması	2.72	8.04
Bağırmanın Rahatsız Edici Olması	-1.81	2.35
Bağırmanın Memnun Edici Olması	3.67	14.26

3.2.2. Bağırma Davranışına Yönelik Normatif Değerlendirmeler ile İlgili Bulgular

Katılımcılar onlara sunulan manipülasyon öyküsünde A.'nin eşinin yardım talebine karşılık olarak bağırmasını normatif olarak değerlendirmek üzere sizce A. eşine bağırması doğru mu şeklinde iki soruya yanıt vermiştir. Bu soruları katılımcıların %86'sı "hayır kesinlikle bağırılmamalı" ve %84'ü "hiç doğru değildir" şeklinde yanıtlamıştır. Katılımcıların verileri normatif değerlendirmeler açısından normal dağılım göstermediğinden (yatıklık=3.31; sivrilik=10.83) bu değerlendirmelerin kadının toplumsal cinsiyet rolü açısından manipüle edilmiş gruplar arasında farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları bağırması mı sorusu ile ilgili değerlendirmeler açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir, $\chi^2(2) = 7.83$, $p = .02$, $\eta^2 = .04$ (bk. Tablo 3.2). Kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 54.45) katılımcılar kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula (Sıra Ort. = 44.75) göre daha çok bağırması cevabını vermişlerdir, $p = .01$. Kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul (Sıra Ort. = 49.93) ile kontrol grubu (Sıra Ort. = 52.05) arasındaki fark anlamlı değildir, $p = .48$. Kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşul (Sıra Ort. = 53.86) ile kontrol grubu (Sıra Ort. = 46.36) arasında anlamlı bir fark yoktur, $p = .59$.

Tablo 3.3: Bağırmaya Yönelik Normatif Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	50	69.18
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	48	83.81
Kontrol Grubu	51	72.41

Bağırma davranışının doğruluğuna ilişkin değerlendirmelerin deney grupları arasında farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir, $\chi^2(2) = 7.09$, $p = .03$, $\eta^2 = .04$ (bk. Tablo 3.3). Katılımcılar kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 53.87) kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula (Sıra Ort. = 44.42) göre A.'nin eşine bağırmasını daha doğru olarak

değerlendirmişlerdir, $p = .01$. Deney koşulları ile kontrol grubu arasında ise anlamlı bir fark yoktur, $p > .05$.

Tablo 3.4: Bağırmanın Doğruluğuna Yönelik Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	50	67.05
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	47	81.61
Kontrol Grubu	50	73.80

3.2.3. Bağırılmasının Adil Olması ile İlgili Bulgular

Katılımcıların %78'i A.'nın eşine bağırmasının ne derece adil olduğu ile ilgili soruya "hiç adil değildir" şeklinde cevap vermiştir. Veriler normal dağılım göstermediğinden (yatıklık = 3.09; sivrilik =9.96) bağırmanın adil olması ile ilgili değerlendirmelerin kadının toplumsal cinsiyet rolleri yönünden manipüle edilmiş gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir, $\chi^2(2) = 13.32$, $p = .001$, $\eta^2 = .08$ (bk. Tablo 3.4). Katılımcılar kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 56.98) A.'nın eşine bağırmasını kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula (Sıra Ort. = 42.32) göre daha adil olarak değerlendirmişlerdir, $p = .001$. Katılımcılar kadının cinsiyet rolüyle ilgili bilgi verilmediği kontrol koşulunda (Sıra Ort. = 55.04) A.'nın eşine bağırmasını kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula (Sıra Ort. = 46.88) göre daha adil olarak değerlendirmiştir, $p = .03$. Kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşul (Sıra Ort. = 54.32) ile kontrol grubu (Sıra Ort. = 45.93) arasındaki fark anlamlı değildir, $p = .07$.

Tablo 3.5: Bağırılmasının Adil Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	50	63.70
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	48	86.80
Kontrol Grubu	51	74.97

3.2.4. Bağırılmasının Hak Edilmesi ile İlgili Bulgular

Bağırılmasının hak edilmesiyle ilgili verilerin dağılımının yatıklık (2.72) ve sivrilik (8.04) değerleri normal dağılım sınırlarının üstündedir. Bu nedenle katılımcıların A.'nin eşine bağırmasını kadının ne derece hak ettiği ile ilgili değerlendirmelerinin deney grupları arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir, $\chi^2(2) = 27.04$, $p = .001$, $\eta^2 = .17$ (bk. Tablo 3.5). Katılımcılar kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 61.10) A.'nin eşine bağırmasını kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula (Sıra Ort. = 38.36) göre kadının daha çok hak ettiğini belirtmişlerdir, $p = .001$. Kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 58.47) kontrol koşuluna (Sıra Ort. = 42.03) göre de eşinin A.'nin ona bağırmasını daha çok hak ettiği değerlendirilmiştir, $p = .001$. A.'nin ona bağırmasını eşinin ne derece hak ettiği ile ilgili değerlendirmeler kadının cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul (Sıra Ort. = 47.54) ile kontrol grubu (Sıra Ort. = 54.39) arasında marjinal derecede farklılaşmaktadır, $p = .057$.

Tablo 3.6: Bağırılmasının Hak Edilmesi ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	50	60.40
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	48	95.07
Kontrol Grubu	51	70.42

3.2.5. Bağırılmasının Rahatsız Edici Olması ile İlgili Bulgular

Eşinin kadına bağırmasının rahatsız edici olmasıyla ilgili verilerin dağılımının sivrilik (2.35) değerinin normallik varsayımı sınırlarını aştığı belirlenmiştir. Katılımcıların A.'nin eşine bağırmasını ne derece rahatsız edici buldukları ile ilgili değerlendirmelerin kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği ve kontrol koşulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis analiziyle incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir, $\chi^2(2) = 5.99$, $p = .05$, $\eta^2 = .03$ (bk. Tablo 3.6). Katılımcılar kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda (Sıra

Ort. = 43.70) kontrol koşuluna (Sıra Ort. = 55.07) kıyasla A.'nin eşine bağırmasını daha az rahatsız edici olarak değerlendirmişlerdir. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul ile diğer koşullar arasındaki fark ise istatistiksel açıdan anlamlı değildir, $p > .05$.

Tablo 3.7: Bağırılmasının Rahatsız Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	50	75.78
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	48	64.84
Kontrol Grubu	50	82.49

3.2.6. Bağırılmasının Memnun Edici Olması ile İlgili Bulgular

Eşinin kadına bağırmasının memnun edici olmasıyla ilgili verilerin dağılımının yatıklık (3.67) ve sivrilik (14.26) değerleri normal dağılım sınırlarının çok üstündedir. Katılımcıların A.'nin eşine bağırmasını ne derece memnun edici değerlendiklerinin deney grupları arasında farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis analizi ile bakılmıştır. Analiz sonuçları gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir, $\chi^2(2) = 6.85$, $p = .03$, $\eta^2 = .03$ (bk. Tablo 3.7). Katılımcılar kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşulda (Sıra Ort. = 54.58) A.'nin eşine bağırmasını kontrol grubuna (Sıra Ort. = 45.69) göre daha memnun edici olarak değerlendirmiştir, $p = .02$. Kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşul (Sıra Ort. = 53.21) ile toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul ($M = 45.94$) arasında anlamlı bir fark yoktur, $p = .07$. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşul (Sıra Ort. = 51.92) ile kontrol grubu (Sıra Ort. = 50.10) arasında da anlamlı bir fark yoktur, $p = .55$.

Tablo 3.8: Bağırılmasının Memnun Edici Olması ile İlgili Değerlendirme Ortalamaları

	N	Sıra Ortalaması
Deney Koşulları		
Toplumsal Cinsiyet Rolüyle Uyumlu	50	72.36
Toplumsal Cinsiyet Rolünü İhlal Eden	48	83.29
Kontrol Grubu	51	69.78

3.2.7. Bağırılmasına Yönelik Değerlendirmelerin Ahlaki Uzaklaşma ile İlişkisine Dair Bulgular

Katılımcıların eşinin kadına bağırmasına yönelik değerlendirmeleri normal dağılım göstermediğinden bu değerlendirmeler ile ahlaki uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Katılımcıların ahlaki uzaklaşma düzeylerinin sadece bağırılmasının hak edilmiş olmasına ilişkin değerlendirmelerle pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir ($r = .20$, $p = .02$). Ahlaki uzaklaşma düzeyi ile bağırılmasına yönelik diğer değerlendirmeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur, $p > .05$ (bk. Tablo 3.8).

Erkeğin eşine bağırmasına yönelik değerlendirmelerle katılımcıların cinsiyetleriyle özdeşim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir, $p > .05$. Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eşitlikçi tutumlarının ise bağırılmasının ne derece rahatsız edici değerlendirildiğiyle pozitif yönde ilişkili olduğu gözlemlenmiştir ($r = .24$, $p = .01$). Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eşitlikçi tutumlar, bağırılmasının adil, hak edilmiş ve memnun edici olmasına ilişkin değerlendirmeler ile negatif yönde ilişkilidir, $p < .05$ (bk. Tablo 3.8). Erkeğin eşine bağırmasına yönelik normatif değerlendirmelerle katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumları arasındaysa anlamlı bir ilişki yoktur, $p > .05$.

Tablo 3.9: Değişkenler Arası Korelasyonlar

ÖLÇEKLER	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER					
	Bağırmanın Normatif Değerlendirmesi	Bağırmanın Doğruluğu	Bağırmanın Adil Olması	Bağırmanın Hak Edilmesi	Bağırmanın Rahatsız Ediciliği	Bağırmanın Memnun Ediciliği
Ahlaki Uzaklaşma	.14	.14	.11	.20*	-.08	.08
Cinsiyetle Özdeşim	.09	.10	.19	.02	.35	.34
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	.04	.03	-.02	-.11	.07	.03
	.64	.76	.82	.18	.39	.69
	-.13	-.17	-.20*	-.18*	.24**	-.18*
	.13	.06	.03	.04	.01	.04

* $p < .05$; ** $p < .01$

3.3. Tartışma

Bu çalışma, ev içinde eşinin kadına yönelik şiddetini mazur göstermede kadının cinsiyet rolünü ihlalinin bir gerekçe olabileceği fikrinden hareketle yürütülmüştür. Geleneksel bakış açısıyla kadının toplumsal cinsiyet rolü olan ev temizliği ve yemek yapmak gibi işleri ihlal ettiğinde eşinin kadına bağırmasının daha doğru olarak değerlendirileceği ve kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşula kıyasla eşinin ona bağırmasının daha adil, hak edilmiş ve memnun edici değerlendirileceği varsayımları öne sürülmüştür.

Katılımcılar hipotezleri destekler biçimde kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, toplumsal cinsiyet rolüne uyumlu davrandığı koşula kıyasla eşinin kadına bağırmasını daha doğru olarak değerlendirmiştir. Önceki çalışmalarda da çocukların kışkırtıcı olarak değerlendirebilecekleri bir koşul veya uyaran olduğunda saldırganlığı daha kabul edilebilir değerlendirdikleri gözlemlenmiştir (Boxer, Tisak ve Goldstein 2004: 91). Bu bulgular önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Kadın toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davranmadığında, eşinin kendisinden yardım isteyen karısına bağırması adil ve hak edilmiş olarak değerlendirilmektedir. Çalışma sonucuna göre, sadece kadın toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiğinde değil, kadının davranışıyla ilgili bilgi içermeyen kontrol koşulunda dahi eşinin kadına bağırması toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı duruma kıyasla daha adil ve hak edilmiş görülmektedir. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kadınlara karşı hem kadınların hem de erkeklerin daha saldırgan tutum ve davranışlar sergilediklerini gösteren çalışmaları destekler niteliktedir (Reidy vd. 2009; Reidy, Sloan ve Zeichner 2009: 231).

Katılımcıların eşinin kadına bağırmasını ne derece rahatsız edici ve memnun edici bulduklarıyla ilgili değerlendirmelerde ise beklenenin aksine deney grupları arasında bir fark görülmemiştir. Oysa önceki çalışmalarda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsemenin aile içinde erkeğin kadına şiddetini desteklemenin güçlü yordayıcılarından biri olduğu bulunmuştur (Finn 1986: 235). Bununla birlikte, bu

çalışmada kadın toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiğinde eşinin ona bağırması kontrol koşuluna kıyasla daha memnun edici ve daha az rahatsız edici görülmüştür.

Katılımcıların ahlaki uzaklaşma düzeyleriyle kadına bağırılmasını hak edilmiş olarak değerlendirmeleri arasında pozitif ilişki varken, bağırılmasına yönelik diğer değerlendirmelerle arasında anlamlı ilişki görülmemiştir. Ahlaki uzaklaşma düzeyinin saldırganlıkla ve şiddetle pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar olduğu halde bu çalışmada bunu destekleyici bulgular elde edilmemiştir (Bandura vd. 1996; Paciello vd. 2008).

Erkeksiliğin çocuklarda zorbalıkla, yetişkinlerde kadına yönelik saldırganlıkla pozitif ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunduğundan (Gini ve Pozzoli 2006; Reidy vd. 2009), özellikle erkek çocuklarda cinsiyetle özdeşimin bağırılmasına yönelik değerlendirmelerle ilişkili olması beklenirken, bu çalışmada ilişki gözlemlenmemiştir. Toplumsal cinsiyete yönelik eşitlikçi tutumlar erkeğin kadına bağırmasının adil, hak edilmiş ve memnun edici değerlendirilmesiyle negatif, rahatsız edici değerlendirilmesiyle negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu bulgular toplumsal cinsiyete yönelik geleneksel tutumların aile içinde kadına yönelik şiddeti haklı görmeyle ilişkili olduğunu belirten çalışmaları (Finn 1986: 235) tersi şekilde, eşitlikçi tutumların şiddeti adaletsiz ve rahatsız edici bulmayla ilişkili olduğunu göstererek desteklemiştir.

IV. BÖLÜM

4. GENEL TARTIŞMA

Bu araştırmada, kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal etmesinin veya bu rolle uyumlu yönde davranmasının erken ergenlik dönemindeki çocukların ev içinde erkeğin eşine yardım etmesine (Çalışma I) veya eşinin yardım talebine karşılık bağırmasına (Çalışma II) dair tutumlarını nasıl etkilediğini incelemek üzere iki çalışma gerçekleştirilmiştir. İlk çalışmada erkeğin kendisinden çocuk bakımıyla ilgili yardım isteyen eşine yardım etmesinin, ikinci çalışmada ise erkeğin yardım isteyen eşine bağırmasının ne derece doğru, adil, hak edilmiş, memnun edici ve rahatsız edici değerlendirildiği incelenmiştir. Bu amaçla, kadının davranışının toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumu senaryolar vasıtasıyla değişimlenmiş, böylece gruplar (iki deney grubu ve bir kontrol grubu) arasındaki farklar test edilmiştir.

Yardım edilmesine dair normatif değerlendirmeler, beklenenin aksine gruplar arasında farklılaşmamış ve yardım çoğunlukla doğru bir davranış olarak değerlendirilmiştir. İnsanların içten bir biçimde prososyal olmaya güdüldü olduğu düşüncesiyle uyuşan bu bulgular, erken ergenlik dönemindeki çocukların yardım etme davranışını, yardım edilenin toplumsal cinsiyet rolünden bağımsız şekilde doğru bir davranış olarak değerlendirdiğini göstermektedir (Van den Bos ve Lind 2013). Erkeğin eşine bağırmasına yönelik normatif değerlendirmeler ise literatürle paralel biçimde toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden kadına bağırılmasının daha doğru bir davranış olarak değerlendirildiğini göstermektedir (Reidy, Sloan ve Zeichner 2009: 231). Bir amaca hizmet eden saldırganlıkla kışkırtıcı bir koşula tepkiyi içeren saldırganlık arasında ayrıma giden araştırmacılar, çocukların kışkırtıcı bir koşula karşı tepki olarak gösterilen saldırganlığı daha kabul edilir algıladıklarını belirtmektedir (Boxer, Tisak ve Goldstein 2004: 91). Çocukların, erkeğin toplumsal cinsiyet rolünü yerine getirmeyen

eşine bağırmasını doğru bir davranış olarak değerlendirmeleri, kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlalini kışkırtıcı bir koşul olarak algılamalarından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim kadına yönelik erkek şiddeti araştırmaları, kadının toplumsal cinsiyetle uyumlu davranmaması koşulunda maruz kaldığı şiddetin meşru görüldüğünü göstermektedir (örn., Yaman-Efe ve Ayaz 2010).

Erkeğin eşine yardım etmesinin adil olmasıyla ve kadının yardımı ne kadar hak ettiğiyle ilgili değerlendirmeler, hipotezlerle paralel şekilde gruplar arasında farklılık göstermiştir. Kadının toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu davrandığı koşulda ve kontrol koşulunda, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği duruma kıyasla eşinin yardımını daha çok hak ettiği ve yardımın daha adil olduğu belirtilmiştir. Eagly ve Steffen (1984) toplumsal cinsiyet rolüyle ilgili bir bilgi verilmediğinde, katılımcıların ortalama bir erkek ve kadını geleneksel rol kalıpyargılarıyla uyumlu algıladığını belirtmişlerdir. Kontrol koşulunda katılımcıların yardım davranışını daha adil ve daha hak edilmiş olarak değerlendirmeleri, kadını toplumsal cinsiyet rolüyle uyumlu algılamalarından kaynaklanıyor olabilir. Erkeğin eşine bağırmasının adil ve hak edilmiş olmasına ilişkin değerlendirmeler de hipotezlerle uyumludur. Katılımcılar kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği durumda, erkeğin kadına bağırmasını daha adil ve hak edilmiş olarak değerlendirmişlerdir. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet rolünü ihlal eden karşı daha saldırgan tutumlar sergilendiğini (Reidy, Sloan ve Zeichner 2009) ve eşine şiddet uygulayan erkeklerin gerekçe olarak en çok kadının ev içi rollerini ihmalini sunduklarını (Dobash ve Dobash 1979, Aktaran: Reidy vd. 2009) belirten çalışmaları destekler niteliktedir.

Kadının toplumsal cinsiyet rollerini ihlal ettiği durumda eşinin kadına yardım etmesinin daha az memnun edici ve daha rahatsız edici değerlendirilmesi hipotezleri destekler niteliktedir. Birinci çalışmanın diğer bulgularıyla paralel biçimde, kontrol koşulunda cinsiyet rolüne ilişkin bilgi verilmeyen kadın geleneksel rol kalıpyargılarıyla uyumlu algılandığından (Eagly ve Steffen, 1984), kontrol koşulunda da katılımcılar eşinin kadına yardım etmesini kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula kıyasla daha memnun edici ve daha az rahatsız edici değerlendirmişlerdir. Beklenmedik bir biçimde erkeğin kadına bağırmasının memnun edici ve rahatsız edici olmasına

ilişkin değerlendirmeler deney grupları arasında farklılaşmamaktadır. Sadece kontrol koşulunda katılımcılar erkeğin eşine bağırmasını kadının cinsiyet rolünü ihlal ettiği koşula göre daha rahatsız edici ve daha az memnun edici olarak değerlendirmişlerdir. Saldırgan davranışın duyuşsal (affective) olarak değerlendirilmesinde mağdurun toplumsal cinsiyet rolüne uyumunun etkisiyle ilgili daha ayrıntılı çalışmalar ile bu bulguları açıklayabilecek sebepler incelenmelidir.

Bu çalışmada ayrıca katılımcıların ahlaki uzaklaşma ve cinsiyetle özdeşim düzeylerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlarının yardım ve bağırma yönelik değerlendirmelerle ilişkisi incelenmiştir. Ahlaki uzaklaşma düzeyi yardıma yönelik normatif değerlendirmeler ve yardımın memnun ediciliği ile negatif, bağırılmasının hak edilmiş olması ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu bulgular düşük ahlaki uzaklaşma düzeyinin yardım gibi prososyal davranışlarla (Bandura, Underwood ve Fromson 1975), yüksek ahlaki uzaklaşma düzeyininse saldırganlık ve şiddetle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalarla (Bandura vd. 1996; Paciello vd. 2008) paraleldir. Cinsiyetle kimliğiyle özdeşimin ahlaki motivasyon, cinsiyet kalıpyargıları ve saldırganlık gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu belirten çalışmalar (Nunner-Winkler, Meyer-Nikele ve Wohlrab 2007; Reidy vd. 2009; Steele, Spencer ve Aronson 2002) bulunduğu halde bu çalışmada cinsiyetle özdeşim kurmanın yardım ve bağırma yönelik değerlendirmelerle arasında ilişki bulunmamıştır. Son olarak toplumsal cinsiyete yönelik eşitlikçi tutumların literatürdeki çalışmalarla paralel şekilde (England 2011; Finn 1986) yardımın daha adil ve bağırmanın daha az adil, hak edilmiş ve memnun edici değerlendirilmesiyle ilişkili olduğu görülmüştür.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ, KATKILAR VE SINIRLILIKLAR

5.1. Sonuç ve Öneriler

Erken ergenlik dönemindeki çocukların erkeğin ev içinde kadına yardım etmesine veya bağırmasına yönelik tutumlarının kadının toplumsal cinsiyetiyle uyumlu olmayacak şekilde davranmasından ne derece etkilendiği yapılan iki çalışmayla incelenmiştir. Yardım edilmesine yönelik normatif değerlendirmelerin farklılaşmaması çocukların yardım etmeyi her koşulda doğru bir davranış olarak gördüklerine işaret etse de yardım ile ilgili diğer değerlendirmeler kadının toplumsal cinsiyet rolüne uygun davranıp davranmadığından etkilendiklerini göstermiştir. Kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiğinde yardımı daha az hak ettiği, eşinin ona yardım etmesinin daha az adil ve memnun edici bulunduğu, daha rahatsız edici olduğu yönündeki değerlendirmeler toplumsal cinsiyet rollerinin yapılması gerekenlerle ilgili kural koyan bir yapısı olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla bu kurallardan sapanlara yardım edilmesi daha az adil ve memnun edici olarak değerlendirilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine uymamanın farklı yaş gruplarında veya ev içi rollerden başka bağlamlarda bu kişilere yardım edilmesine yönelik tutumları nasıl etkileyeceği başka çalışmalarla incelenebilir.

Genç ergenlerin kadın toplumsal cinsiyet rollerini ihlal ettiği durumda eşinin kadına bağırmasını daha doğru, adil ve hak edilmiş değerlendirmeleri toplumsal cinsiyet rollerinin aynı zamanda bir risk faktörü olabileceğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ihlal edildiği durumda bu ihlali gerçekleştiren kişilere gösterilen saldırgan davranışların daha mazur görülebildiğine işaret etmektedir. Burada sadece

sözel şiddetin türü olan bağırma davranışı kapsamında incelenen bu değerlendirmeler farklı şiddet türlerini içerecek çalışmalarla daha geniş bir çerçevede incelenebilir. Bağırma davranışının ne derece rahatsız edici ve memnun edici olduğuyla ilgili değerlendirmeler beklenmedik biçimde sadece kontrol koşuluyla kadının toplumsal cinsiyet rolünü ihlal ettiği durum arasında farklılaşmıştır. Duyuşsal değerlendirmelerle ilgili açıklanamayan bu bulgular erken ergenlik dönemindeki çocukların senaryodaki yetişkinlerle her hangi bir duygusal özdeşim kuramamasından kaynaklanıyor olabilir. Toplumsal cinsiyet rollerine uyup uymamanın bağırılmasına yönelik duyuşsal değerlendirmeleri nasıl etkilediği, ele alınan yaş grubuna uygun bağlamlarda incelenirse daha anlamlı ve yorumlanmaya açık bulgular sunabilir.

Bu çalışmada ahlaki uzaklaşma düzeyi sadece yardıma yönelik normatif değerlendirmelerle negatif ve bağırmanın hak edilmiş olmasına yönelik değerlendirmelerle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Başka çalışmalarda katılımcıların kendisinin de öznesi olabileceği, yaş grubunun sosyal hayatıyla uyumlu senaryolarla çalışılırsa ahlaki uzaklaşma düzeyiyle ilgili daha açıklayıcı bulgular elde edilebilir. Cinsiyetle özdeşim kurmayla yardım ve bağırma yönelik değerlendirmeler arasında da anlamlı bir ilişki yoktur. Bu çalışmada cinsiyetle özdeşim ölçümleri cinsiyetin etkileri ve cinsiyetinden memnuniyetle ilgili değerlendirmeleri içermektedir. Cinsiyetle kimliğiyle özdeşim, kişinin kendine yönelik kadınsı ve erkeksi atıflarıyla özdeşim düzeyiyle ilgili ölçümler alınarak da test edilebilir.

5.2. Katkılar

Bu araştırma, erken ergenlik dönemindeki çocukların toplumsal cinsiyet rollerinin ihlal edilmesi durumunda kadına yardım edilmesine veya sözel şiddet uygulanmasına yönelik değerlendirmeler üzerindeki etkisini açıklamaya yardımcı bulgular sunmaktadır. Çocukların toplumsal cinsiyet rollerine dair bakış açılarıyla ilgili ipuçları sunan çalışma, ev içi işlerde işbölümüyle ilgili sürmekte olan geleneksel yaklaşımın çocuklardaki yansımalarına ilişkin açıklayıcı bilgiler sağlamaktadır.

Crane-Ross vd. (1998) çalışmalarında ergenlerde saldırganlığı meşru bir tepki olarak görmenin saldırgan davranışı yordadığını gösterirken, Erdley ve Asher (1998) saldırganlığı meşru görmenin daha çok saldırgan davranışla birlikte daha az prososyal davranışla ilişkili olduğunu belirtmektedir (Aktaran: Boxer, Tisak ve Goldstein 2004: 91). Bu nedenle yardım ve bağırma davranışına ilişkin değerlendirmeler aynı zamanda katılımcıların saldırgan ve prososyal davranışa yatkınlıklarıyla ilgili ipuçları sağlayabilir.

Literatürde, yetişkinlerde toplumsal cinsiyet ihlallerinin saldırganlıkla ilişkisi sıklıkla homoseksüelliğin ima edildiği 'aşırı' ihlaller kapsamında incelenirken, çocuklarla yapılan çalışmalar meslek grupları ve fiziksel görüş ihlalleriyle sınırlı kalmıştır (Reidy vd. 2009; Garrett, Ein ve Tremaine 1977; Stoddart ve Turiel 1985). Bu çalışmada toplumsal cinsiyet rolü ihlalinin cinsiyetler arası eşitsizliğin yoğunlukla sürdüğü ev içi roller kapsamında çalışılmış olması literatürde ihmal edilmiş olduğu düşünülen bir alanı aydınlatmak konusunda katkılar sağlamaktadır.

5.3. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın evreni Hatay ili Samandağ ilçesinde okula devam eden erken ergenlik dönemindeki çocuklarla sınırlıdır. Çalışma toplumsal cinsiyet rollerini ev içi işler kapsamında ele aldığından ve eşinin kadına yardım etmesi veya bağırması incelendiğinden, farklı aile yapılarını içerebilecek daha geniş bir evrenden seçilen bir örneklem daha genellenebilir sonuçlar sunacaktır.

Toplumda ev içi işlerde rol üstlenen erkeğin eşine yardımcı rol üstlendiği yönünde bir anlayış olduğundan ve amaç mevcut toplumsal cinsiyet anlayışının ergenlerin tutumları üzerindeki yansımalarını incelemek olduğundan bu çalışmada erkeğin davranışı yardım olarak nitelendirilmiş ve sonuçlar ilgili literatür kapsamında değerlendirilmiştir. Her uygulamanın sonunda katılımcılara çalışmanın amacı ayrıntılarıyla açıklanmış, erkeğin lehine bir toplumsal cinsiyet anlayışının ve iş bölümünün desteklenmek istenmediği, ölçüm araçlarının mevcut toplumsal anlayışı

yansıtmak adına bu şekilde düzenlendiği açıklanmıştır. Fakat davranışın yardım kavramı ile nitelendirilmesi ve bu çerçevede incelenmesi istemsiz de olsa mevcut geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının sürdürülmesine veya desteklenmesine katkı sağlayabileceğinden çalışmanın farklı bir kavramsallaştırmayla yapılmamış olması bir diğer sınırlılığdır.

Bu araştırmada yaş aralığı daha geniş tutularak daha fazla sayıda katılımcıyla çalışılması, verilerin tek yöne yığılmasının önüne geçebilir, normal dağılım sayıltısını sağlayan bir veri setinin elde edilmesini sağlayabilirdi. Ayrıca yaş aralığının geniş tutulması, farklı yaş grupları arası karşılaştırmalara da imkân verebilirdi.

Bu çalışmanın sınırlılıklarından biri de katılımcıların kendi toplumsal cinsiyetlerinin incelenmemiş olmasıdır. Çünkü katılımcıların kendilerini ne derece erkeksi veya kadınsı değerlendirdikleri de toplumsal cinsiyet rollerinin saldırgan veya prososyal bir şekilde karşılık bulmasına dair değerlendirmelerle ilişkili olabilecek bir değişkendir.

KAYNAKLAR

- Acar Savran, Gülnur ve Tura Demiryortan, Nesrin (2008). *Kadının Görünmeyen Emeği*. İstanbul: Yordam.
- Bandura, Albert (1991). "Social Cognitive Theory of Moral Thought and Action". *Handbook of Moral Behavior and Development: Theory, Research and Applications*. Ed. William M. Kurtines, Jacob L. Gewirtz. Hillsdale, NJ: Erlbaum. 71-129.
- Bandura, Albert, Underwood, Bill ve Fromson, Michael (1975). "Disinhibition of Aggression Through Diffusion of Responsibility and Dehumanization of Victims". *Journal of Research in Personality* 9(4): 253-269.
- Bandura, Albert vd. (1996). "Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency". *Journal of Personality and Social Psychology* 71(2): 364-374.
- Bandura, Albert (1999). "Social Cognitive Theory of Personality". *Handbook of Personality* 2: 154-196.
- Bem, Sandra Lipsitz (1981). "Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing". *Psychological Review* 88(4): 354-364.
- Bem, Sandra Lipsitz (1985). "Androgyny and Gender Schema Theory: A Conceptual and Empirical Integration". *Nebraska Symposium on Motivation* 32: 179-226.
- Boxer, Paul, Tisak, Marie S. ve Goldstein, Sara E. (2004). "Is It Bad to Be Good? An Exploration of Aggressive and Prosocial Behavior Subtypes in Adolescence". *Journal of Youth and Adolescence* 33(2): 91-100.

Bussey, Kay ve Bandura, Albert (1999). "Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation". *Psychological Review* 106(4): 676-713.

Conry-Murray, Clare (2015). "Children's Judgments of Inequitable Distributions That Conform to Gender Norms". *Merrill-Palmer Quarterly* 61(3): 319-344.

Croft, Alyssa, Schmader, Toni ve Block, Katharina (2015). "An Underexamined Inequality: Cultural and Psychological Barriers to Men's Engagement with Communal Roles". *Personality and Social Psychology Review* 19(4): 343-370.

Dökmen, Zehra (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eagly, Alice H. ve Steffen, Valerie, J. (1984). "Gender Stereotypes Stem From the Distribution of Women and Men into Social Roles". *Journal of Personality and Social Psychology* 46(4): 735-754.

Eagly, Alice H. ve Wood, Wendy (1999). "The Origins of Sex Differences in Human Behavior: Evolved Dispositions Versus Social Roles". *American Psychologist* 54(6): 408-423.

England, Paula (2011). "Missing the Big Picture and Making Much Ado About Almost Nothing: Recent Scholarship on Gender and Household Work". *Journal of Family Theory & Review* 3(1): 23-26.

Fehr, Ernst, Bernhard, Helen ve Rockenbach Bettina (2008). "Egalitarianism in Young Children". *Nature*: 1079.

Finn, Jerry (1986). "The Relationship Between Sex Role Attitudes and Attitudes Supporting Marital Violence". *Sex Roles* 14(5-6): 235-244.

- Fischer, Jessica ve Anderson, Veanne, N. (2012). "Gender Role Attitudes and Characteristics of Stay-at-Home and Employed Fathers". *Psychology of Men & Masculinity* 13(1): 16-31.
- Garrett, C. S., Ein, Lynne ve Tremaine, Leslie (1977). "The Development of Gender Stereotyping of Adult Occupations in Elementary School Children". *Child Development* 48(2): 507-512.
- George, Darren ve Mallery, Paul (2003). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference (4. ed)*. Boston: Pearson Education.
- Gezici Yalçın, Meral vd. (2016). "Ahlâkî Uzaklaşma Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması". *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 6(1): 309-332.
- Gini, Gianluca ve Pozzoli, Tiziana (2006). "The Role of Masculinity in Children's Bullying". *Sex Roles* 54(7-8): 585-588.
- Hitlin, Steven (2008). *Moral Selves, Evil Selves: The Social Psychology of Conscience*. Springer.
- Kantoğlu, Aycan (2017). *Bir Grup Ergenin Toplumsal Cinsiyet Algılarının Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadağ, Engin (2016) *Sağlık Çalışanları İçin Eğitici El Kitabı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Karakuş, Emel, Mutlu, Esra ve Diker Coşkun, Yelkin (2018). "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Öğretim Programlarının İncelenmesi". *Kadın Araştırmaları Dergisi* 17: 30-53.

- Katz, Phyllis A. ve Ksansnak, Keith R. (1994). "Developmental Aspects of Gender Role Flexibility and Traditionality in Middle Childhood and Adolescence". *Developmental Psychology* 30(2): 272- 282.
- Kodan Çetinkaya, Semanur (2013). "Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi". *Nesne* 1(2): 21-43.
- Levy, Gary D., Taylor, Marianne G. ve Gelman, Susan A. (1995). "Traditional and Evaluative Aspects of Flexibility in Gender Roles, Social Conventions, Moral Rules, and Physical Laws". *Child Development* 66(2): 515-531.
- Lobel, Thalma E. ve Menashri, Judith (1993). "Relations of Conceptions of Gender-Role Transgressions and Gender Constancy to Gender-Typed Toy Preferences". *Developmental Psychology* 29(1): 150-155.
- Martin, Carol Lynn ve Ruble, Diane (2004). "Children's Search for Gender Cues: Cognitive Perspectives on Gender Development". *Current Directions in Psychological Science* 13(2): 67-70.
- Nunner-Winkler, Gertrud, Meyer-Nikele, Marion ve Wohlrab, Doris (2007). "Gender Differences in Moral Motivation". *Merrill-Palmer Quarterly* (1982-): 26-52.
- Paciello, Marinella vd. (2008). "Stability and Change of Moral Disengagement and Its Impact on Aggression and Violence in Late Adolescence". *Child Development* 79(5): 1288-1309.
- Reidy, Dennis E. vd. (2009). "Men Who Aggress Against Women: Effects of Feminine Gender Role Violation on Physical Aggression in Hypermasculine Men". *Psychology of Men & Masculinity* 10(1): 1-12.

- Reidy, Dennis E., Sloan, Colleen A. ve Zeichner, Amos (2009). "Gender Role Conformity and Aggression: Influence of Perpetrator and Victim Conformity on Direct Physical Aggression in Women". *Personality and Individual Differences* 46(2): 231-235.
- Stangor, Charles ve Ruble, Diane (1987). "Development of Gender Role Knowledge and Gender Constancy". *New Directions for Child and Adolescent Development* 38: 5-22.
- Steele, Claude M., Spencer, Steven J. ve Aronson, Joshua (2002). "Contending with Group Image: The Psychology of Stereotype and Social Identity Threat". *Advances in Experimental Social Psychology* 34: 379-440.
- Stoddart, Trish ve Turiel, Elliot (1985). "Children's Concepts of Cross-Gender Activities". *Child Development* 56(5): 1241-1252.
- Tabachnick, Barbara G. ve Fidell, Linda S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. Boston, MA: Pearson Education.
- Topal, Özlem (2012). *Toplumsal Cinsiyetin İnşası: 7-12 Yaş Grubu Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türe, Didem (2015). *Effects Of Motherhood Conceptualization And Gender Role Of Mothers On Gender Stereotyped Knowledge In Their Preschool Children*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Urberg, Katheryn A. (1979). "Sex Role Conceptualizations in Adolescents and Adults". *Developmental Psychology* 15(1): 90.
- Vatandaş, Celalettin (2007). "Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı". *Sosyoloji Konferansları* 35: 29-56.

Vogel, David vd. (2003). "Confirming Gender Stereotypes: A Social Role Perspective". *Sex Roles* 48(11-12): 519-528.

Van den Bos, Kees ve Lind, E. Allan (2013). "On Sense-Making Reactions and Public Inhibition of Benign Social Motives: An Appraisal Model of Prosocial Behavior".

Advances in Experimental Social Psychology 48: 1-58.

Yaman Efe Ş. ve Ayaz. S. (2010). "Domestic Violence Against Women and Women's Opinions Related to Domestic Violence". *Anatolian Journal of Psychiatry* 11(1): 23-29.

EKLER

Ek 1: Manipülasyon Kontrol Soruları

Lütfen gözlerinizi kapatarak bu öyküde anlatılan olayı bir dakika gözünüzde canlandırınız.

1) Yukarıda anlatılan olayı ne kadar gözünüzde canlandırabildiniz?

Hiç				Orta				Çok
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Lütfen yukarıda anlatılan öyküye göre aşağıdaki soruları yanıtlayın.

1) Yukarıda anlatılan olayda A. eve geldiğinde karısı ev işlerini yapmış mıdır?

( ) Evet ( ) Hayır

2) A. eve geldiğinde karısı ondan ne istemiştir? (Lütfen aşağıya yazınız)

---

3) Karısının isteğine A.'nın karşılığı ne olmuştur? (Lütfen aşağıya yazınız)

Ek 2: Yardım Edilmesine Yönelik Değerlendirmeler ile İlgili Sorular

Lütfen bir önceki sayfada anlatılan olaya göre aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Bu sorularda doğru cevap diye bir şey yoktur. Bu yüzden lütfen ölçekte sizin cevabınızı en iyi temsil eden sayıyı seçiniz.

1) A. sizce karısına yardım etmeli mi?
Hayır kesinlikle etmemeli 0 1 2 3 4 5 *Evet kesinlikle etmeli* 6

2) Sizce A.'nın karısına yardım etmesi ne kadar doğrudur?
Hiç doğru değildir 0 1 2 3 4 5 *Tamamen doğrudur* 6

3) Sizce A.'nın karısına yardım etmesi ne kadar adildir?
Hiç adil değildir 0 1 2 3 4 5 *Tamamen adildir* 6

4) Sizce A.'nın karısı ne ölçüde ona yardım etmesi hak etmiştir?
Hiç hak etmemiştir 0 1 2 3 4 5 *Tamamen hak etmiştir* 6

5) A.'nın karısına yardım etmesi sizi ne ölçüde rahatsız eder?
Hiç rahatsız etmez 0 1 2 3 4 5 *Tamamen rahatsız eder* 6

6) A.'nın karısına yardım etmesi sizi ne ölçüde memnun eder?
Hiç memnun etmez 0 1 2 3 4 5 *Tamamen memnun eder* 6

Ek 3: Ahlaki Uzaklaşma Ölçeği

		Hiç Katılmıyorum	Çok az katılmıyorum	Bazen katılmıyorum	Genellikle katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
1	Arkadaşların için dövüşmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
2	İtip-kakmak ve tokatlamak bir çeşit şakalaşmadır.	0	1	2	3	4
3	Eşyaya zarar vermek, birine dayak atmaya kıyasla çok da kötü değildir.	0	1	2	3	4
4	Bir grup, etrafa zarar verdiğinde o grubun verdiği zararlar nedeniyle sadece grubun bir üyesi suçlanmamalıdır.	0	1	2	3	4
5	Kötü koşullarda yaşayan kişiler, sergiledikleri saldırgan davranışları nedeniyle suçlanamazlar.	0	1	2	3	4
6	Kimseye zarar vermediğinden, küçük yalanlar söylemenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
7	Bazı kişiler hayvan gibi muamele görmeyi hak eder.	0	1	2	3	4
8	Kişiler kavga ediyorsa bunun sebebi toplumdur.	0	1	2	3	4
9	Ailenize hakaret eden birini dövmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
10	Pislik birilerine vurmak, onlara ders vermektir.	0	1	2	3	4
11	Çok miktarda para çalmayla kıyaslandığında az miktarda para çalmak, o kadar da ciddi bir durum değildir.	0	1	2	3	4
12	Kuralları çiğnemeye teşvik eden bir kişi, etrafındakiler ona uyduğu için suçlanmamalıdır.	0	1	2	3	4
13	Terbiye almamış kişiler, kötü davranışlarından dolayı suçlanmamalıdır.	0	1	2	3	4
14	Dalga geçilen kişiler buna alınmamalıdır, çünkü bu onlara karşı ilgi göstermenin bir yoludur.	0	1	2	3	4
15	Asalak birine kötü muamele etmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
16	Bir insanın eşyasının çalınmasının kabahati kendindedir.	0	1	2	3	4
17	Grubunuzun haysiyeti çiğnendiğinde dövüşmenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
18	Bir süreliğine bir eşyayı izinsiz almak, ödünç almaktır.	0	1	2	3	4
19	Birine hakaret etmek, ona vurmaktan daha iyidir.	0	1	2	3	4
20	Grup olarak zarar vermeye karar verilmişse, grup içinden birisini suçlamak adil değildir.	0	1	2	3	4
21	Küfreden biri suçlanamaz çünkü herkes küfrediyor.	0	1	2	3	4
22	Alay edilmek, bir kişiyi gerçekten incitmez.	0	1	2	3	4
23	Kötü biri, insan gibi davranılmayı hak etmez.	0	1	2	3	4
24	Başına kötü bir şey gelen kişiler, genelde bunu hak edecek şeyler yapmışlardır.	0	1	2	3	4
25	Arkadaşlarınızı beladan uzak tutmak için yalan söylemenin bir sakıncası yoktur.	0	1	2	3	4
26	Arada sırada hiddetlenmek kötü bir şey değildir.	0	1	2	3	4
27	Yasadışı işlerle kıyaslandığında, para ödmeden mağazadan bir şey almak çok ciddi bir şey değildir.	0	1	2	3	4
28	Bir grubun yol açtığı zararın sadece küçük bir kısmından sorumlu olan birisini suçlamak adil değildir.	0	1	2	3	4
29	Arkadaş baskısından dolayı kötü davranan biri, bundan dolayı suçlanamaz.	0	1	2	3	4
30	Gençler birbirlerine hakaret ettiklerinde incinmezler.	0	1	2	3	4

31	Hiçbir şekilde zarar görmeyeceğini düşünen kişilere sert davranmak gerekir.	0	1	2	3	4
32	Anne-babalar çocuklarına baskı yapıyorlarsa, çocuk kötü davrandığında kabahatli değildir.	0	1	2	3	4

Ek 4: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Ölçeği

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Erkekler statüsü yüksek mesleklerde çalışmalıdır.	0	1	2	3	4
2	Erkekler kadınlara göre daha mantıklıdır.	0	1	2	3	4
3	Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.	0	1	2	3	4
4	Yuvayı dişi kuş yapar.	0	1	2	3	4
5	Kadının en önemli rolü evine özen göstermek ve ailesi için yemek yapmaktır	0	1	2	3	4
6	Kız ve erkek çocuklarının eğitim alma hakkı eşit olmalıdır.	0	1	2	3	4
7	Bir genç kız evlenene kadar babasının sözünü dinlemelidir.	0	1	2	3	4
8	Erkeklerin ev işlerini yapmasını önemserim.	0	1	2	3	4
9	Erkekler ağlamaz.	0	1	2	3	4
10	Kadınların en önemli görevi anneliktir.	0	1	2	3	4
11	Kadının şiddeti hak ettiği zamanlar vardır.	0	1	2	3	4
12	Aile geçimini sağlayan erkek olduğu için kadının çalışmasına gerek yoktur.	0	1	2	3	4
13	Üniversite eğitimi erkekler için daha önemlidir.	0	1	2	3	4
14	Aileler erkek çocuklarına kız çocuklarından daha fazla harçlık vermelidir.	0	1	2	3	4
15	Miras paylaşımında erkeklere kadınlardan daha çok pay verilmelidir.	0	1	2	3	4

Ek 5: Cinsiyetle Özdeşim Ölçeği

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Kız olmamın kişiliğimde önemli bir etkisi vardır.	0	1	2	3	4
2	Kız olduğum için gurur duyuyorum.	0	1	2	3	4
3	Kız olduğum için mutluyum.	0	1	2	3	4
4	Kız olmak davranışlarımı etkiler.	0	1	2	3	4
5	Kız olmayı seviyorum.	0	1	2	3	4
6	Kız olmamın kendimi değerlendirmem üzerinde etkisi vardır.	0	1	2	3	4

Ek 6: Demografik Bilgi Formu**Demografik Bilgi Formu**

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

Annenizin eğitim durumu:

Babanızın eğitim durumu:

Annenizin mesleği:

Babanızın mesleği:

Ek 7: Bağırılmasına Yönelik Değerlendirmeler ile İlgili Sorular

Lütfen bir önceki sayfada anlatılan olaya göre aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Bu sorularda doğru cevap diye bir şey yoktur. Bu yüzden lütfen ölçekte sizin cevabınızı en iyi temsil eden sayıyı seçiniz.

- 1) A. sizce karısına bağırması ne kadar doğrudur?
Hayır kesinlikle bağırılmamalı 0 1 2 3 4 5 *Evet kesinlikle bağırması* 6
- 2) Sizce A.'nın karısına bağırması ne kadar doğrudur?
Hiç doğru değildir 0 1 2 3 4 5 *Tamamen doğrudur* 6
- 3) Sizce A.'nın karısına bağırması ne kadar adildir?
Hiç adil değildir 1 1 2 3 4 5 *Tamamen adildir* 6
- 4) Sizce A.'nın karısı ne ölçüde ona bağırılmasını hak etmiştir?
Hiç hak etmemiştir 0 1 2 3 4 5 *Tamamen hak etmiştir* 6
- 5) A.'nın karısına bağırması sizi ne ölçüde rahatsız eder?
Hiç rahatsız etmez 0 1 2 3 4 5 *Tamamen rahatsız eder* 6
- 6) A.'nın karısına bağırması sizi ne ölçüde memnun eder?
Hiç memnun etmez 0 1 2 3 4 5 *Tamamen memnun eder* 6